

Athugasemdir Gjálpar við frummatsskýrslu Landsvirkjunar og Landsnets um fyrirhugaða Hvammsvirkjun.

Um Gjálp

Gjálp er rúmlega ársgamalt félag sem vill stuðla að fjölbreyttri atvinnuuppbyggingu og öfluglu samfélagi á svæðinu í kringum Þjórsá, þá sér í lagi í Skeiða- og Gnúpverjahreppi. Félagið hefur tæplega 40 félagsmenn og eru 7 einstaklingar í stjórn félagsins. Stjórnarmenn eru allir uppaldir að hluta eða öllu leyti í sveitinni og hafa sumir fasta búsetu þar í dag. Markmið félagsins eru að:

- Skapa umræðuvettvang fyrir fólk sem hefur áhuga á að auðga okkar fallegu sveitir með atvinnutækifærum tengdum Þjórsá.
- Að leiða saman frumkvöðla um atvinnusköpun, ferðapjónustuaðila og heimamenn.
- Hafa að leiðarljósi að atvinnusköpunin verði sveitunum til góðs og áhersla lögð á hugmyndir og framtak heimamanna.
- Viðhalda skýrri stefnu um vönduð vinnubrögð við skipulagningu atvinnutækifæra og að umgengni við náttúruna sé þar í forgrunni.
- Tryggja með góðri skipulagningu að hægt verði að forðast átroðning og að allir geti notið þess sem byggt er upp.

Eftirfarandi er greinargerð með athugasemdum stjórnar Gjálpar við fyrirhugaða Hvammsvirkjun.

1 GAGNRÝNI Á MATSFERLIÐ

Hér á eftir teljum við upp athugasemdir okkar varðandi matsferlið við Hvammsvirkjun. Sumt af því sem við gerum athugasemdir við er bundið í lög og verður því ekki breytt af Skipulagsstofnun. Við teljum þó rétt að ræða þær athugasemdir samhliða enda skipta þær máli í stóra samhenginu.

- Í skýrslum og rannsóknnum sem liggja til grundvallar frummatsskýrslu Hvammsvirkjunar er endurtekið fjallað um sjálfbæra nýtingu lands og að Hvammsvirkjun sé sjálfbær. Þarna er verið að misnota hugtakið sjálfbærni því umhverfismál eru eingöngu einn hluti af þremur sem liggja til grundvallar sjálfbærrar þróunar. Til viðbótar við umhverfismál þarf að skoða samfélags- og fjárhagsleg áhrif virkjunarinnar til þess að geta haldið því fram að virkjunin og landnýtingin sé sjálfbær. Í því sambandi þarf að skoða hvaða áhrif starfsemin hefur haft nú þegar á samfélög þar sem Landsvirkjun starfar og einnig reyna að meta hver þau áhrif gætu orðið í framtíðinni.
- Okkur þykir ámælisvert að Umhverfisstofnun hefur hvorki gefið umsögn né gert athugasemdir við skýrslur, almenna umfjöllun eða önnur gögn er varða ákvarðanir um Hvammsvirkjun. Við í stjórn Gjálpar höfum heimildir fyrir því frá fyrrverandi starfsmanni Umhverfisstofnunar, Ólafi Árnasyni, höfundu frummatsskýrslu, að stofnunin hafi ákveðið að setja sig ekki á mót við virkjunum í neðri hluta Þjórsár eftir að friðun Þjórsárvera var samþykkt. Okkur þykir það mjög alvarlegt ef það reynist satt enda rétt að horfa gagnrýnum augum á hvert mál fyrir sig í stað þess að gera virkjunarkosti að skiptimynt og stunda kaupmennsku með friðun og nýtingu.. Það er einnig grafalvarlegt mál að opinber stofnun sem ber að fjalla um mál af þessu tagi haldi sig viljandi á hliðarlínunni.
- Við gerum athugasemdir við að Landsvirkjun og Landsnet sjái um matsferlið. Þó það sé skráð í lög um mat á umhverfisáhrifum að framkvæmdaaðili eigi að framkvæma umhverfismatið væri auðvitað réttara að hlutlaus stofnun sem ekki hefur beinna fjárhagslegra hagsmuna að gæta sæi um ferlið, svo sem Skipulagsstofnun. Sú stofnun gæti þá séð til þess að viðeigandi rannsóknir væru gerðar þó að Landsvirkjun

og Landsnet myndu borga fyrir matsferlið þegar upp væri staðið. Á meðan fyrirkomulagið er með þessum hætti er ábyrgð sveitarstjórnar mikil og þurfa sveitarstjórnarmenn að kynna sér öll gögn sem lögð eru fram af mikilli gagnrýni og tryggja að ýrustu kröfur um faglegt ferli skýrslunnar og umsagnarferlisins nái fram að ganga. Það má velta fyrir sér hvort sveitarstjórnin hafi yfir höfuð bolmagn til þess.

- Eins þykir okkur ámælisvert að almenningur hafi í raun ekkert vald í matsferlinu sjálfu. Að skila inn athugasemdum til Skipulagsstofnunar sem er síðan einungis áaltsgefandi um lokaákvörðun er alls ekki nægilegt þegar um er að ræða óafturkræfar framkvæmdir sem varða þjóðarhagsmunum. Til viðbótar við þetta er ekki aðgengilegt fyrir almenning að lesa mörg hundruð blaðsíður af skýrslum í frítíma sínum. Það ætti því að okkar mati að vera skylda að fjallað yrði um málið opinberlega, til dæmis í fréttum, af óháðum aðilum.
- Auglýstir voru opnir kynningarfundir til að kynna framkvæmdirnar. Fyrirkomulag þessara funda kom í veg fyrir að almenn umræða ætti sér stað um framkvæmdina. Ekki var boðið upp á opnar fyrirspurnir úr sal sem allir gætu hlustað á og tekið þannig þátt í umræðunni. Á þessum fundum fór umræðan fram mest í tveggja til þriggja manna tali við þá starfsmenn sem sátu fyrir svörum. Í eðli sínu eru slíkar umræður og svör við fyrirspurnum nokkuð einhliða borið saman við þegar fundur hefur dagskrá og fyrirspurnir sem koma úr sal eftir kynningu en með þeim hætti er stutt við eðlilegt lýðræðislegt ferli. Að okkar mati hefði slík tilhögun á kynningarfundum, þ.e með dagskrá og opnum fyrirspurnum, verið eðlilegri.

2 BRÚIN OG AÐRAR SAMGÖNGUR

2.1 Búðavegur og ný brú yfir Þjórsá

Brú yfir Þjórsá hefur löngum verið tengd við virkjanir í neðri hluta Þjórsár og voru fyrstu hugmyndir um að bílaumferð yrði um stíflustæði Núpsvirkjunar. Síðan þá hefur brúin og vegurinn verið færður í aðalskipulagi niður við Árnes og við frekari hönnun á virkjuninni hefur komið í ljós að ekki reynist þörf á brúnni í tengslum við framkvæmdirnar eða virkjunina sjálfa. Henni er þrátt fyrir það alltaf haldið á lofti og skeytt saman sem órjúfanlegum hluta af virkjuninni en þessar tvær framkvæmdir eru í raun alveg óháðar. Brúin er í raun annað dæmi um skiptimynt þar sem viðskipti eru með óskylda hluti. Þetta hefur valdið miklum ruglingi og flækt mats- og skipulagsferlið. Við viljum gagnrýna að enn sé verið að skeyta brúnni saman við virkjunina þó það komi fram í frummatsskýrslunni að brúin og nýr vegur sé óháð framkvæmd: *“Vegurinn er ekki forsenda fyrir Hvammsvirkjun og telst því ekki tengd framkvæmd. Vegurinn er ekki mótvægisáðgerð og því er ekki tekið tillit til vegarins þegar umhverfisáhrif Hvammsvirkjunar eru metin.”*

- Íbúar á svæðinu og annar almenningur hefur almennt ekki fengið upplýsingar um að brúin sé nú ekki lengur hluti af virkjuninni enda kemur það fyrst fram formlega í frummatsskýrslunni. Sem dæmi um að almenningur hafi ekki fengið þessar upplýsingar er að ekki einu sinni þeir sem eru að vinna gögn fyrir deiliskipulag virkjunarinnar hafa fengið upplýsingarnar því brúin og vegurinn eru þar í í umfjöllun jafnvel þó að hvorki vegurinn né brúin sé inni á það svæði sem deiliskipulagið nær til.
- Skipulagsstofnun sá ekki ástæðu til að endurskoða umhverfismat virkjunarinnar í heild sinni. Þar var brúin yfir stífluna inni sem ýtir enn frekar undir þann rugling almennings um hvort brúin sé áfram hluti af virkjuninni eða ekki.
- Þessi ruglingur hefur haft mikil áhrif á niðurstöður rannsókna sem voru unnar vegna mats á áhrifum virkjunar á ferðaþjónustu, útivist og samfélag. Í þeirri könnun er brúnni teft fram sem mótvægisáðgerð og að hún sé órjúfanlegur hluti af virkjuninni. Með því er verið að draga fram jákvæðni í svörum íbúa til virkjunarinnar en sú jákvæðni er í raun til brúarinnar og þeirra samgöngubóta sem henni fylgir. Hins vegar er það túlkad í niðurstöðum rannsóknarinnar og í frummatsskýrslunni að jákvæðnin sé vegna

virksunarinnar. Þessi skekkja veldur því að rannsóknirnar á viðhorfi eru ekki marktækar og rétt að endurtaka þær og taka þá skýrt fram að brúin sé ekki partur af virksjuninni.

- Á kynningarfundum um frummatsskýrslu Hvammsvirksjunar voru birtar niðurstöður úr ofangreindri rannsókn. Að okkar mati ætti ekki að birta þær niðurstöður nema að sá fyrirvari fylgdi að fólk hefði almennt ekki vitað að brúin væri ekki hluti af virksjuninni og það hafi því litað niðurstöðurnar. Ekkert var minnst á þessa skekkju á fundunum.
- Brúin er ekki á vegaáætlun og spyrjum við því hvernig verður framkvæmdum háttað á byggingu vegarins og brúarinnar? Þarf ekki að gera sér mat á umhverfisáhrifum brúarinnar og hver mun þá framkvæma það?
- Svo má benda á að með tilkomu brúarinnar styttest vegalengd milli Hellu og Flúða um 2 km en á þeirri leið yrðu fjögur gatnamót þar sem þyrfti að hægja alveg niður og jafnvel stoppa en á núverandi leið eru einungis ein slík gatnamót. Þessi fjögur gatnamót eru því fljót að eyða upp þann tíma- og eldsneytissparnað sem stytting vegarins er. Það má því deila um hversu mikil samgöngubót brúin raunverulega sé og þá fyrir hve stóran hóp.

2.2 Færsla Þjórsárdalsvegur

- Þjórsárvegur (32) verður færður þannig að hann liggi meðfram lóninu á 7,5 km kafla. Vegurinn mun færast frá núverandi vegstæði fyrir neðan Haga og verður meðfram lóni. Hvergi hefur komið fram hversu mikil lengingin er á veginum og þá um leið reiðveginum sem gert er ráð fyrir að liggi meðfram honum. Eins hefur ekki komið fram hver áhrif lónsins verði á veginn og hvernig hann verður varinn frá vetraráhrifum lónsins.

2.3 Rannsókn á bifreiðatalningu í Þjórsárdal og Landvegi

Sumarið 2016 var gerð mæling á umferð um Þjórsárdalsveg og Landveg (Skýrsla nr. LV-2016-140) og er niðurstaða þeirra mælinga notuð til grundvallar við mat á umferð ferðamanna í frummatsskýrslunni. Við viljum gagnrýna skýrsluna þar sem hún er illa ígrunduð og markmið hennar óskýr. Í frummatsskýrslunni eru dregnar of sterkar ályktanir sem byggja á talningu en það mætti ætla að markmiðið hafi verið að slá ryki í augu fólks sem hana les.

- Bifreiðatalningin á sér stað á að sumri og sérstakur áhugi er sýndur háönn sem er skilgreint sem 5 vikna tímabil samkvæmt ISO staðli og talningar fara fram á fjórum stöðum. Á sama tíma fer fram rannsókn á afstöðu ferðamanna til fyrirhugaðrar virksjunar og brúar.
- Þessi bifreiðatalning gagnast ekki neinum til þess að taka ákvörðun um áhrif fyrirhugaðrar virksjunar á samfélag, ferðamál, náttúru eða aðra þætti. Það hvað margir keyra um gefur einungis óljósa hugmynd að því hversu margir ferðast um akandi á svæðinu en enga mynd af þeim sem fara ríðandi, hjólandi og gangandi um svæðið. Þetta mat er því mikil einföldun.
- Eins má benda á að á umræddum tíma þegar mælingar fara fram eru til dæmis engir skólabílar, frístundir barna eða önnur samfélagsvirkni sem fylgir vetrarstarfi.
- Öll markaðsáhersla í ferðapjónustu snýr að tímabilinu utan sumars til þess að dreifa ferðamannastraumnum og því er ófullnægjandi að skoða einungis háannatíma yfir sumarið í þessum samhengi.
- Í frummatsskýrslunni er niðurstaðan hvað varðar umferð ferðamanna framhjá lónstæðinu eftirfarandi: *“Á heildina litið sýna gögnin að tiltölulega fáir ferðamenn stoppa á svæðinu næst fyrirhugaðri Hvammsvirksjun og þeir sem aka þar fram hjá eru flestir á leiðinni á aðra áningarstaði, fjær virksjunaarsvæðinu.”*
- Í töflu 4.1 á bls. 58 í frummatsskýrslunni kemur fram að það er áætlað að 67.000 fleiri einstaklingar ferðist á ári um Þjórsárdalsveg framhjá Núpi en þeir sem ferðast framhjá mælipunkti á sama vegi í Þjórsárdal ofan Sandártungu. Það eru 6 lögbýli sem verða að nýta veginn á milli þessara mælipunkta til að ferðast til og frá heimili. Ef við gerum

ráð fyrir að allir ábúendur sem hafa bílpróf á þessum bæjum (um 10-15 manns) fari eina ferð á dag allt árið að heiman og ferðist þar af leiðandi tvisvar sinnum framhjá mælinum við Núp þá erum við að tala um að þeir íbúar myndu bera ábyrgð á 7.300 - 10.950 af þessum 67.000 sem munar á milli mælistöðva á ári. Það má því segja að 55 - 60 þúsund manns á ári ferðist um það svæði sem sekkur undir lón án þess að vera *“á leiðinni á aðra áningarstaði, fjær virkjunarsvæðinu”*. Það gerir um 150 - 165 manns á dag, alla daga ársins. Þessi niðurstaða í frummatsskýrslunni á því ekki við rök að styðjast og þarf að skoða betur.

3 GAGNRÝNI Á FRAMKVÆMD OG NIÐURSTÖÐUR RANNSÓKNARSKÝRSLU RRF UM ÁHRIF Á FERÐAÞJÓNUSTU, ÚTIVIST OG SAMFÉLAG

Rannsókn Rögnvaldar Guðmundssonar hjá Rannsóknir og ráðgjöf ferðaþjónustunnar (RRF) á áhrifum Hvammsvirkjunar á ferðaþjónustu útivist og samfélag er notuð til grundvallar í mati á umhverfisáhrifum á ferðaþjónustu. Eftir að hafa bæði svarað þessari könnun, metið spurningalista út frá almennum gildum aðferðafræði í félagsvísindum og rýnt í niðurstöður erum við með nokkuð margar athugasemdir við framkvæmd, niðurstöður og túlkun þeirra og krefjumst þess að þessi rannsókn verði dæmd ómarktæk og verði framkvæmd að nýju. Eins og hefur komið fram í kafla 2 hér fyrir ofan er brúin skilgreind sem mótvægisáðgerð í rannsókninni og niðurstöðum skýrslunnar. Hún er því sett fram sem hluti af virkjuninni í þeim spurningakönnunum sem lagðar voru fram fyrir íbúa, sumarhúsaeigendur, ferðaþjónustuaðila og ferðamenn. Í frummatsskýrslunni segir að brúin sé ótengd og óháð framkvæmd en samt er verið að nota niðurstöður þessarar rannsóknar sem teflir brúnni fram sem hluta af huglægu mati svarenda. Þetta misræmi veldur því að það er ekki hægt að greina í niðurstöðum svarenda hvort afstaða sé til virkjunar, brúar eða hvoru tveggja.

Þá eru viðmælendur og ferðamenn einungis leitaðir uppi að sumarlagi, þegar vetrarferðamennska er orðin almenn og alþekkt. Rannsóknaraðilinn virðist annað hvort ekki hafa metnað eða skilning á því að ferðamennska er heilsársatvinnugrein og núna í nærri áratug hafa ríki og leiðandi fyrirtæki í ferðaþjónustu unnið sameiginlega að markaðsherferðinni Allt Ísland - Allt árið. Þá er sveitarfélagið einnig með ferðamálafulltrúa í fullu starfi með öðrum sveitarfélögum og sá starfsmaður virðist ekki hafa verið með í ráðum né til ráðleggingar. Sú staðreynd staðfestir grun okkar á því að rannsakandinn þekki hvorki svæðið né samfélagið sem hann hafi verið að rannsaka eða hreinlega hafi gefið sér tíma til þess að rannsaka það.

Með sömu rökum eru ónothæfar upplýsingar úr skýrslu um fjölda bifreiða á Þjórsárdalsvegi og Landvegi. Skýrslan og niðurstöður hennar eru tilgangslausar og gera það eitt að slá ryki í augu almennings og fá hann til þess að halda að hér hafi fagleg vinna átt sér stað. Ákvörðun um það tímabil er ekki rökstudd né hvað niðurstöðurnar eigi að segja okkur um áhrif á ferðaþjónustu. Að vísu er tiltekið að að gögnin séu örugglega skekkt vegna framkvæmda sem áttu sér stað og að rannsóknaraðilar hafi tryggt að talið væri á stöðum þar sem litlar líkur væri á því að bílar tækju framúr, en við það getur skapast það ólán að sá bill sem tekur framúr sé ótalinn. Eina friðþægingin eftir lok lestrar á þeirri skýrslu er að vita að framúrakstur hafi ekki truflað talningu á bílum á þessu 5 vikna tímabili. En sama skýrsla á að leggja til grundvallar á öllu samfélagi og lífríki sveitarinnar til allavega næstu fimm kynslóða.

Til viðbótar við þetta ósamræmi höfum við eftirfarandi athugasemdir um framkvæmd, niðurstöður og túlkun rannsóknarinnar.

- Í úrskurði samantektarskýrslu með úrskurði Skipulagsstofnunar um endurskoðun á mati á umhverfisáhrifum Hvammsvirkjunar kom fram athugasemd um að það þurfi að hafa skýrari myndir til að sýna áhrif virkjunarinnar á umhverfið. Þær myndir sem

notaðar voru í rannsókn RRF voru villandi á þann hátt að þær sýndu ekki lágmarksrennsli miðað við 10 m³/sek ásamt því að sjónarhorn myndanna sem voru notaðar sýndu ekki áhrif lónsins til fulls heldur var lónið eingöngu lítill hluti rammans á sumum myndanna.

- Spurningar um útivist að vetrarlagi eiga alls ekki við um þá útivist sem er stunduð að vetrarlagi á þessu svæði. Spurt var út í hversu oft skíðamennska og vélsleðaferðir voru stundaðar á svæðinu. Við sem erum uppalin á þessu svæði þekkjum að aðstæður, þ.e. snjóalög bjóða sjaldnast upp á þessa tegund útivistar á veturna þar sem vindurinn er oftast búinn að feykja snjónum í skafla áður en hægt er að nota hann í slíka útivist. Það er því lítið mark hægt að taka á hvorki þessari spurningu né túlkun hennar í rannsókninni.
- Við drögum aðferðafræði sem notuð var við könnunina í efa. Kvarðar svarmöguleika í spurningum um menntun skarast þannig að sama svar getur átt við um tvo valmöguleika. Útlit hans, orðalag og kvarðar svarmöguleika gefa það til kynna að hann hafi ekki verið prufukeyrður sem er forsenda fyrir marktækum niðurstöðum í félagsvísindarannsóknum og almennt góðir starfshættir.
- Sú aðferð að nálgast og spyrja ferðamenn á völdum áfangastöðum skapar möguleikann á spyrilaskekkju. Aðferðafræðin eða lýsing á því hvaða staðlaða leið var notuð til þess að nálgast ferðamenn var ekki notuð. Mörgum spurningum um framkvæmd könnunarinnar er ósvarað sem ekki kom fram í skýrslunni.
 - Hvaða aðferðum var beitt til þess að nálgast ferðamenn? Hvernig var verkefnið kynnt munnlega?
 - Hvernig voru spyrjar merktir eða hvernig gat ferðamaður fengið traust á því að þetta væru í raun spyrjar en ekki einhver að hnýsast um líf þitt?
 - Hver merkti við svör ferðamanns? Spyrill eða ferðamaður sjálfur?
 - Hversu margir spyrjar voru að störfum?
 - Á hvaða tímum dags var mætt á staðina?
 - Er eitthvað sem gæti hafa skekk fjölda ferðamanna, til dæmis ættarmót á tjaldsvæðinu í Sandártungu?
 - Hversu oft var hver áfangastaður heimsóttur?
- Með aðferðinni sem lýst var virðist hafa farið á mis við gesti sem ferðast um á hestum og gista í sveitinni (til dæmis í fjallaskálunum Kletti og Hólaskógi). Ekki voru gestir dagsferða inn í Þjórsárdal markhópur fyrir þessa rannsókn og ekki gestir hvataferða, sérhópa eða fágætisferðamenn (lúxusferðamenn). Skilningur RRF á fjölbreytileika íslenskrar ferðapjónustu og ferðamála í sveitinni er því afar bágur.
- Skeiða- og Gnúpverjahreppur hóf með þátttöku sinni í Markaðsstofu Suðurlands árið 2016 nýtt verkefni með Ferðamálastofu en það er DMP (destination management plan) eða áfangastaðaáætlun. Því miður hefst DMP verkefnið eftir að rannsóknum RRF og skýrslan gefin út. En með því að hefja rannsókn að nýju með faglegri grunni væri hægt að bæta DMP verkefninu inn í slíka rannsókn. Samkvæmt Markaðsstofu Suðurlands er núna Árnessýsla og austurbakki Þjórsár (Ásahreppur og Rangárþing ytra) skilgreind sem sama svæðið gagnvart ferðamanninum.
- RRF safnar bara gögnum að sumarlagi án þess svo mikið sem minnst á vetrarferðapjónustu, hvorki staðreyndir né möguleika.
- RRF tekur óeðlilega og jákvæða afstöðu með mögulegri brú yfir Þjórsá, sem er kynnt fram sem hugmynd en er ekki í matsferli. Í skýrslunni tilgreinir RRF að brú yfir Þjórsá myndi hafa jákvæð áhrif á ferðapjónustu því þá væri hægt að hringkeyra upp að Heklu. Hugmyndir RRF eru því að viðhalda stöðu sveitarfélagsins sem gegnumkeyrslusvæði en ekki uppbyggileg fyrir samfélagið. Það er hinsvegar áhugavert að RRF bendi á mikilvægi Heklu, en það er hægt að benda á það að bestu hughrifin á því að sjá mikilfenglega Heklu á leið ferðamanns upp á hálendið er líklega frá Minna-Núpsbólma, þegar óbeisluð ísköld Þjórsá líður áfram í forgrunni og tignarlegt eldfjallið Hekla vakir yfir landbúnaðarhéraði og virðist einhvern veginn í fjarska vera áþreifanleg fyrir nærveru óbyggða og mögulegra eldgosa. Hughrifin þaðan eru sterkari en að keyra upp lága Landsveitina með sama sjónarhorn á

eldfjallinu alla leið. Hafi RRF sérstakan áhuga á hringakstri og gegnumkeyrslu gæti RRF skoðað ágæti þess að Stóra-Laxá væri brúuð, til dæmis við Hlíð eða Laxárdal. Þannig gætu ferðamenn haldið áfram leið sinni um Uppsveitir Árnassýslu inn á svæðið. Á sama tíma að hafa óborganlegt útsýni þá þræða þeir sig í gegnum gjöfult landbúnaðarhérað og keyra svo niður með Þjórsánni og keyra áfram niður Skeið áður en haldið er áfram hringinn í kringum landið eða aftur til Reykjavíkur. Hafi RRF mikinn áhuga á gegnumakstri og hringkeyrslu, það er að segja.

- Mikið er talað um sýnileika virkjanamannvirkja en það er oft óljóst hvað átt er við og þá sérstaklega hvort Hagalón sé hluti af þeim mannvirkjum. Okkur þykir eðlilegt að skoða Hagalón og Hvammsvirkjun sem eina samstæða heild þegar fólk er látið meta áhrif þess á sýnileika. Eitt getur ekki án hins verið og þannig ætti það að vera í matsferlinu á sjónræn áhrif, bæði í spurningalistum og í matinu sjálfu.
- RRF bendir á að fjölgun ferðamanna sé minni á svæði Hvammsvirkjunar og Hagalóns en á nágrennasvæðum. Fjölgunin er engu að síðu umtalsverð. Samhliða því má velta fyrir sér hvers vegna fjölgunin hafi ekki orðið meiri. Okkur grunar að hluti af vandanum sé stöðnun í samfélaginu sem yfirvofandi virkjanaframkvæmdir hafa valdið. Það er mjög skiljanlegt að fjárfestar og frumkvöðlar sem hafa áhuga á uppbyggingu ferðaþjónustu haldi að sér höndum þegar rekstrargrundvelli þeirra gæti verið kippt undan þeim með tilkomu virkjunarinnar. Til viðbótar við þetta hefur sambýli Landsvirkjunar við sveitina og greiðslur fasteignaskatts í sveitasjóð síðustu áratugi skapað ákveðinn doða innan sveitarinnar og dregið úr þörfinni til að skapa tekjur með uppbyggingu á fjölbreyttri atvinnu eins og nágrenna sveitarfélögin hafa þurft að gera og eru að uppskera með mikilli umferð ferðamanna.
- Staðreyndin að fjölgun ferðamanna á svæðinu hefur verið minni en á svæðunum í kring, gefur svæðinu einstakt tækifæri til þess að skilgreina sig enn betur. Þannig geta þjónustuaðilar, núverandi og væntanlegir, stillt saman strengi og tryggt sér sérgreindari ferðamenn sem skilja meira eftir sig. Að sama skapi gæti sveitarfélagið lært af uppbyggingu svæðanna í kringum sig og varast of mikinn ágang til dæmis með fjöldatakmörkunum eða annars konar aðgangsstýringu sem meðal annars er hvatt til í skýrslu OECD.
- Á blaðsíðu 13 í skýrslunni er sýnt hversu mikil áhrif virkjunin hefði á komur ferðamanna á svæðið. Þar svara 38% Íslendinga og 22% erlendra ferðamanna að þeir kæmu síður á svæðið. Þarna bætir skýrsluhöfundur við mjög óviðeigandi túlkun á þessar niðurstöður með setningunni “*Samkvæmt þessu gæti Hvammsvirkjun haft meiri neikvæð áhrif á komur Íslendinga en á erlenda ferðamenn þó reynslan sýni að eitt er að segja og annað að framkvæma*”. Þessi afstaða sem kemur þarna fram sýnir að skýrsluhöfundur er ekki hlutlaus í afstöðu sinni til virkjunar og vekur upp spurningar um réttmæti niðurstaðna og túlkunar á þeim.
- Í skýrslunni eru talin upp neikvæð áhrif virkjunarinnar á ferðaþjónustu og er útlit mannvirkja talið upp sem mótvægisaðgerð. Við teljum það vera mjög veik og eiginlega móðgandi rök að kalla útlit mannvirkja mótvægisaðgerð því það hefur ekkert að gera með það land og ásýnd þess lands sem sekkur undir lón og þau neikvæðu áhrif sem af því hljóttast. Samkvæmt skýrslu OECD um efnahagshorfur á Íslandi er sérstaklega komið inn á náttúruna. Hvatt er til aukinnar skattheimtu og varðveislu á ósnortinni náttúru sem sé orðin ein mikilvægasta útflutningsvara Íslands. Það er því álit Efnahags- og framfarastofnunnar Evrópu að ekki bara sé það efnahagslega mikilvægt að varðveita sem mest af ósnortinni náttúru landsins, heldur sé það arðbært fyrir samfélagið og sem væntanlegar skatttekjur til næstu áratuga og alda.
- RRF segist „taka leiðsögumenn tali“ sem þeir mæta á áfangastöðunum og fá þá til þess að gefa endurgjöf fyrir hópinn sinn og segja spýrlum hversu oft þeir komi inn á svæðið. Slík vinnubrögð eru besta falli til undirbúnings á rannsókn en ekki til framsetningar í skýrslu um áhrif um mat á áhrifum vegna framkvæmdar sem þessa. Til viðbótar við það má draga það í efa að leiðsögumenn hafi haldgóða þekkingu á viðskiptaháttum fyrirtækis sem þeir vinna fyrir. Margir þeirra eru sjálfstæðir og vandlátir á ferðir. Aðrir leiðsögumenn eru sérhæfðari vegna þekkingar eða

tungumálakunnáttu og því að leiðsegja einstaka hópi. Fjölbreytileiki hópanna er til viðbótar gífurlegur, margir hópar eru sérhæfðir og sérstakir á meðan aðrir eru svokallaðir seríuhópar, sem endurtaka sömu dagskránnu í hverri brottför. Fjöldi brottfara getur þá einnig verið mjög misjafn, eftir því hvernig ferðirnar eru markaðssettar. Ástæða þess hvers vegna hinn eða þessi leiðsögumaður sé mættur á þennan eða hinn staðinn gefur okkur enga vitneskju um hvernig ferðaskrifstofur eða ferðaheildsalar nýta sér áfangastaði, hvað þá hvernig þróunin eða salan á ferðunum gangi.

- Rannsókn RRF á skoðun fagfólks í ferðaþjónustunni eru mikil vonbrigði og staðfesta aftur kalt mat á kunnáttuleysi RRF á ferðaþjónustunni og hvernig hún hefur breyst á síðustu árum. Þannig er fagfólk spurt hvort það noti áfangastaði oft, lítið, mikið eða svo framvegis sem eru allt huglægir kvarðar. Loks þegar RRF hefur tök á því að spyrja fagfólk í hvers konar viðskiptum þau eiga (orlofsferðamaður, hvataferðamaður, ráðstefnuferðamaður, fágætisferðamaður, skólahópar, ferðamaður með bílaleigubíl, útisvistarferðamaður, ævintýraferðamaður) eða hvernig þau reki viðskipti sín (hópar, einstaklingar, netviðskipti, heildsali, ferðaskipuleggjandi eða ferðaskrifstofa) þá virðist RRF ekki hafa lag á því að spyrja slíkra lýsandi spurninga. Hvað þá að gefa okkur upplýsingar um hversu margi ferðamenn þeir seldu inn á svæðið eða hversu margar gistinætur þessir aðilar seldu í sveitarfélaginu (fáir gististaðir og því ætti það að vera einfalt í uppflettingu hjá fagfólki í ferðaþjónustu). Til viðbótar er fagfólk sjálft látið meta hversu stórt það telji fyrirtækið á íslenskan mælikvarða, en óvíst hvort að einhver hafi metið sig út frá veltu, annar út frá vöruframboði, sá þriðji starfsmanna, sá fjórði út frá fjöldi ferða eða ferðamanna seldra, sá fimmti út frá EBIDA fyrirtækisins eða sá sjötti út frá því hversu margar sölusýningar þau mæta á. Að lokum eru svörin skipt í fjórar árstíðir, en skipting árstíðana hjá RRF virðist snúast út frá dagatali en ekki hvernig kauphegðun ferðamanna sé.
- Skipulagsstofnun sagði í úrskurði sínum að það væri mikilvægt að gera á nýtt mat á umhverfisáhrifum vegna ferðaþjónustunnar, enda hefur hún breyst mikið á síðustu 15 árum. RRF virðist algjörlega misskilja skilaboðin frá Skipulagsstofnun eða þá ekki hafa tilfinningu fyrir því hvernig ferðaþjónustan hefur breyst. Hér eru nokkur dæmi.
 - Ferðaþjónustan er orðin heilsársatvinnugrein þar sem hver árstíð færir okkur mismunandi ferðamenn sem haga sér á ólíkan hátt. Engu að síður viðhefur RRF 20 ára gömul vinnubrögð og leitar einungis að ferðamönnum að sumri.
 - Markaðssamstarf fyrirtækja í ferðaþjónustu hefur tekið á sig stórkostalega breytta mynd, þannig eru í dag fjölbreyttari ferðamenn en orlofsferðamaðurinn (sem RRF virðist bara þekkja). Þannig eru núna komnir ráðstefnuferðamenn, fágætisferðamenn (lúxusferðamenn), heilsutengdir ferðamenn, hvataferðahópar og svo mætti áfram telja. Þannig er komið fram markaðssamstarf slíkra fyrirtækja sem eðlilegt væri að eiga samtal við. Slíkt samstarf er til dæmis undir merkjum Ráðstefnuborgarinnar Reykjavík (Meet in Reykjavík) og Luxury Iceland sem herjar á fágætisferðamenn. Þessir ferðamenn eru að skilja eftir sig tvöfalt til tífalt á við venjulega ferðamenn.
- OECD telur ferðaþjónustu mikilvægustu atvinnugreinina á Íslandi. Óspillta náttúru verði að varðveita til þess að skapa af henni tekjur. Ef við skoðum ástæðu fyrir komu erlendra ferðamanna inn á svæðið skv. skýrslu RRF töldu allir (100%) erlendu gestirnir að það að njóta náttúru væri mjög eða fremur mikilvæga ástæðu fyrir komunni inn á fyrirhugað virkjanasvæði. Hjá 97% erlendum gesta var það mikilvægt að njóta útiveru og það þriðja var að njóta kyrrðar (91%). Manngert umhverfi Hvammsvirkjunar og Hagalóns vinna bæði gegn þessari mikilvægu atvinnugrein og þeim hughrifum sem erlendir ferðamenn sækja í á svæðinu.
- Ein niðurstaða RRF skýrslunnar sem ratar inn í frummatsskýrsluna er að ferðamenn keyri í gegnum svæðið á leið sinni á aðra áfangastaði og stoppi ekki. Við höfum sýnt fram á í kafla 2.3 að þetta sé rangtúlkun þar sem um 55-60 þúsund manns á ári ferðist eingöngu um þetta svæði. Það er orðið töluvert um að bílar séu stöpp á áreyrum Þjórsár neðan Þverár og hefur þar jafnvel næturdvöl. Að minnsta kosti er

orðið það mikið um umferð þarna að Vegagerðin og sveitastjórn sáu tilefni til þess að setja upp skilti að þarna mætti ekki dvelja næturlangt. Þó að ferðamenn keyri þarna framhjá á leið sinni á aðra áfangastaði þýðir það ekki að fólk sé ekki að njóta þess útsýnis sem er í boði (ennþá) þegar það keyrir þarna framhjá. Til viðbótar við þetta er Gaukshöfði vinsæll stoppustaður sem ekki er minnst á í rannsóknunum og þaðan er stórbrotið útsýni sem mun breytast með tilkomu virkjunarinnar.

- Um 58% ferðamanna talar um að upplifun þeirra af svæðinu yrði neikvæð með tilkomu lónsins í skýrslu RRF. Hins vegar er ekkert er minnst á þessa neikvæðu upplifun ferðamanna í frummatsskýrslunni heldur eingöngu talað um að færri séu á ferð miðað við nágrannasveitarfélög og þeir sem ferðist þarna um séu á leiðinni á aðra áfangastaði.

Það er því ekki hægt að halda því fram að niðurstöður þessarar rannsóknarskýrslu séu nothæfar sem grundvöllur til að meta áhrif Hvammsvirkjunar einnar og sér á ferðaþjónustu, útivist og samfélag. Við leggjum því til að þessi rannsókn verði dæmd ómarktæk til þess að byggja ákvarðanir um óafturkræfar framkvæmdir og að ný rannsókn verði framkvæmd af óháðum aðila þar sem hægt er að rannsaka afstöðu íbúa, sumarhúsaeigenda, ferðaþjónustuaðila og ferðamanna til virkjunarinnar án áhrifa brúarinnar með faglegum og óyggjandi hætti.

4 GAGNRÝNI Á SKÝRSLU EFLU UM ÁHRIF Á LANDSLAG OG ÁSÝND LANDS

Verkfræðistofan Efla gerði rannsókn á áhrifum virkjunar á landslag og ásýnd lands og notaði meðal annars spurningakönnun sem var dreift á lögbýli til að fá fram afstöðu til landslagsins og ásýndar landsins. Við í Gjálpi erum með nokkrar athugasemdir varðandi rannsóknina sjálfa, úrvinnslu á gögnum og túlkun niðurstaðna.

- Skýrsla Eflu um áhrif á landslag og ásýnd lands vísar til þess að brú muni koma yfir Þjórsá í tengslum við virkjunina og eru m.a. tölvuteiknaðar myndir af brúnni í skýrslunni. Við bendum á að það þurfi að skoða hver áhrif brúarinnar eru á heildarniðurstöður þeirrar skýrslu og meta hvort það þurfi að framkvæma þá rannsókn upp á nýtt..
- Svæðinu í kringum Þjórsá frá Gaukshöfða niður að Búðafossi er skipt niður í 7 landslagsheildir, þar á meðal er ein landslagsheildin í kringum fyrirhugað brúarstæði. Í skýrslunni kemur fram að í þremur landslagsheildum verða áhrif á landslag og ásýnd lands bein og óafturkræf en heildarniðurstaða í frummatsskýrslunni er að áhrifin séu óveruleg. Þetta vekur spurningar um hvaða vægi þær landslagsheildir hafi sem liggja næst virkjuninni þar sem áhrifin eru bein og óafturkræf í heildarniðurstöðunni á mótí hinum fjórum landslagsheildunum sem liggja jafnvel í margra kílómetra fjarlægð þar sem eru engin sýnileg áhrif á landslag eða ásýnd lands.
- Í könnuninni sem er hluti af rannsókninni er spurt hvaða svæði í kringum virkjunina svarendur noti mest og hvaða svæði hafi mest vægi. Yfirgnæfandi hluti svarenda nefnir að svæðið á ármótum Þverár og Þjórsár neðan við Fossnes sé bæði mest notað og hafi mest vægi þegar kemur að landslagi og ásýnd. Þetta er líka eitt af þeim svæðum sem yrði fyrir beinum og óafturkræfum áhrifum vegna lónsins. Það er því miður ekki að sjá að þessi niðurstaða vegi nokkuð í heildarniðurstöðu rannsóknarinnar því áhrif á landslag og ásýnd lands eru talin óveruleg.
- Könnunin sem send var á íbúa til að meta hvaða svæði væri notað mest, minnst og hvert vægi landslagsins væri í hugum íbúa var nokkuð ruglingsleg. Með könnuninni fylgdi kort þar sem svarendur áttu að teikna inn á hvaða svæði þeir teldu vera áhrifasvæði, hvað hefði mest og minnst vægi og hvað væri mest og minnst notað. Þegar öllum spurningunum var svarað og búið að merkja inn á kortið leit það út eins og tveggja ára barn hafi krotað yfir það og þetta átti að vera grundvöllur rannsóknarinnar á ásýnd lands og landslag. Við drögum því í efa þessa aðferð við að

meta afstöðu íbúa til landslags og ásýndar lands því álestur á niðurstöðum á kortunum var mjög opinn fyrir túlkun þess sem vann úr gögnunum.

- Landeigendur margra lögbýla kannast ekki við að hafa fengið þessa könnun til sín og því endurspeglar hún ekki hug allra íbúa á svæðinu. Í skýrslunni er sérstaklega tilgreint að erfitt hafa verið að ná í viðmælendur.
- Ljósmyndir af svæðum í kringum virkjunina voru notaðar til að sýna áhrif virkjunar og lóns á landslag og ásýnd lands í frummatsskýrslunni og á kynningafundum Landsvirkjunar og Landsnets. Sú tækni er takmörkuð við þá ljósmynd sem er tekin, þ.e við hvaða skilyrði og frá hvaða stað. Þannig er ekki hægt að upplifa breytingarnar til fulls. Heppilegra hefði verið að setja upp sýndarveruleika þar sem nútímatækni væri nýtt, til dæmis þar sem fólk gæti staðsett sig sjálft á svæðinu. Við setjum líka spurningamerki við val svæða til myndatöku á sumum ljósmyndanna sem birtar eru í skýrslunni. Á mörgum þeirra er stór grasbali í forgrunni sem tekur pláss á myndinni frá því svæði sem annars væri tölvuteiknað lón sem skekkir upplifun áhorfenda af raunverulegum áhrifum lónsins. Að vera með sýndarveruleika gæfi mun betri upplifun fyrir fólk til þess að taka upplýsta ákvörðun.

5 FYRIRLIGGJANDI STEFNUMÖRKUN

Í kafla 2.3 eru taldar upp þær stefnur og ákvarðanir sem eiga að styðja við framkvæmd Hvammsvirkjunar. Þar er meðal annars vísað í Aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps sem var unnið árið 2004, Aðalskipulag Rangárbings Ytra sem var unnið 2010 og Rammaáætlun, en núverandi Rammaáætlun er í umfjöllun í þinginu sem stendur. Við viljum benda á stefnumörkun hjá Samtökum sunnlenskra sveitarfélaga sem kallast Sóknaráætlun Suðurlands 2015-2019 en þar kemur eftirfarandi fram um hvernig aðstæður eigi að vera árið 2025:

“Aukinn hluti af þeirri raforku sem framleidd er í landshlutanum er nú nýtt innan landshlutans. Um er að ræða mörg smá og meðalstór fyrirtæki sem vinna með sérhæfðar afurðir sem að mestu eru seldar fyrir hátt verð inn á alþjóðlegan markað. Fyrirtækin eru flest með gæða- og umhverfisvottun. Virðisaukinn verður eftir heima í héraði.”

Ekki er tekið tillit til þessarar stefnumörkunar í greinargerð um deiliskipulag Hvammsvirkjunar enda styður sú framkvæmd ekki við þessa stefnu þar sem raforkan sem verður framleidd í virkjuninni verður nýtt í kísilverksmiðju Thorsil á Reykjanesi að sögn verkefnastjóra Landsvirkjunar, en þau orð lét hún falla á fundi sínum með sveitastjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps.

Við teljum mikilvægt að tekið sé tillit til þessarar stefnu frekar en 7-13 ára gömlum stefnumörkunum og þá sérstaklega í ljósi þess að þreifingar eru hafnar við sameiningu sveitarfélaga í Árnassýslu sem gerir það að verkum að þessi framkvæmd ætti enn frekar að falla undir þessa stefnu.

6 ÁHRIF Á HITAVEITU GNÚPVERJA

- Samkvæmt því sem við höfum lesið okkur til hefur ekki verið rannsakað hvaða áhrif virkjunarframkvæmdir gætu haft á hitaveitu Gnúpverja. Á heimasíðu Landsvirkjunar er ein skýrsla um niðurstöðu á rannsóknum á grunnvatni, en þær rannsóknir fóru allar fram austan megin við ána.
- Í matsskýrslunni frá 2004 kemur fram að virkjunin hafi áhrif á lindir fyrir hitaveitu austan megin ár en ekkert er gefið upp um Hitaveitu Gnúpverja. Það væri óbæt看legur skaði fyrir allt samfélagið og mögulega atvinnuuppbyggingu á svæðinu ef að borholan í Þjórsárholti yrði fyrir neikvæðum áhrifum vegna breytinganna. Án rannsókna á því eru allar ákvarðanir sem greiða fyrir því að Hvammsvirkjun verði að veruleika óábyrgar út frá almenningshagsmunum.

7 ÁHRIF Á SAMFÉLAG

Fyrirhuguð Hvammsvirkjun er yfirvofandi ógn sem hefur hangið yfir samfélaginu í Skeiða- og Gnúpverjahreppi í tæpa tvo áratugi og hefur haft mörg neikvæð áhrif á samfélagið og valdið stöðnun í framþróun og uppbyggingu á fjölbreyttri atvinnu. Við viljum koma Hvammsvirkjun og öðrum virkjunum í neðri hluta Þjórsár út af borðinu þannig að sundrað samfélag get orðið heilt aftur og horft saman til framtíðar.

- Samfélagið hefur klofnað í afstöðu sinni gagnvart virkjuninni og nú er svo komið að umræða um virkjun er orðin einskonar tabú umræðuefni og ákveðin þöggun á sér stað. Sem dæmi um þöggun má nefna að ekki má segja skólabörnum í sveitinni frá fyrirhugaðri virkjun þegar keyrt er framhjá svæðinu í skólaferðalögum án þess að sumir foreldrar saki kennara um að dreifa áróðri. Þetta er mein á samfélaginu sem kemur í veg fyrir lýðræðislega umræðu og er nauðsynlegt að uppræta.
- Áhugavert væri að kanna áhrif þessarar virkjunar á sálarlíf einstaklinga sem koma að málum og hvernig það smitar út í samfélagið.
- Það er áberandi að eldra fólk er jákvæðara út í virkjunina en yngra fólk, en aldurssamsetning sveitarinnar er mjög skökk þar sem þar er mikið af eldra fólk og lítið um yngra fólk á barneignaaldri. Það má leiða að því líkum að ef af virkjun verði hafi ungt fólk enn minni áhuga á að flytja í sveitina sem gerir samfélagið enn einsleitara og óheilbrigðara. Gögn Hagstofunnar sýna að á árunum 1996 til 2015 var Skeiða- og Gnúpverjahreppur eina sveitarfélagið (að teknu tilliti til sameininga) sem horfði á fækkun íbúa frá Víkurhreppi til Snæfellsbæjar eða um allt Suðvesturhorn landsins. Þetta stríðir þvert á markmið Landsvirkjunar um sjálfbæra þróun.
- Í matsskýrslunni frá 2003 er talað um að virkjun verði að öllu jöfnu mannláus en að virkjunin kalli á 10 ársverk árlega við eftirlit og viðhald. Í samtali við starfsmenn á kynningarfundum Landsvirkjunar um frummatsskýrsluna töldu fulltrúar Landsvirkjunar að um að þetta væru eitt til tvö ársverk sem yrðu til aukalega, í mesta lagi þrjú. Þetta er breyting upp á að minnsta kosti 70% og dregur úr möguleikum samfélagsins til atvinnu við virkjunina. Þó það sé ekki sjálfgefið að starfsmenn búi í sveitinni þá er þetta enn frekari staðfesting á því að þessi framkvæmd skili sér ekki til samfélagsuppbyggingar og heppilegra væri að ráðstafa auðlindum sveitarinnar á annan hátt.

8 GAGNRÝNI Á MÓTVÆGISAÐGERÐIR

Í frummatsskýrslunni eru taldar upp ýmsar mótvægisáðgerðir. Sumar þeirra koma á óvart og setjum við spurningu um virði þeirra sem mótvægisáðgerða fyrir svæðið í kringum virkjunina sjálfa.

- Við gerum athugasemdir við eftirfarandi klausu: “*Gert er ráð fyrir að bæta það gróna land og þann jarðveg sem hverfur undir framkvæmdir með uppgræðslu þrefalds flatarmáls þess lands sem tapast.*” Með lóninu tapast gróið land með mikið notagildi. Hvers virði verður landið sem kemur í staðinn? Hvert verður notagildi þess? Mun það nýtast í landbúnað og þá fyrir þá aðila sem tapa landbúnaðarlandi vegna lónsins? Endurheimt votlendis í Skálholti er einnig talið fram sem mótvægisáðgerð. Það mun þó ekki bæta land- og auðlindamissinn sem íbúar Skeiða- og Gnúpverjahrepps verða fyrir vegna Hvammsvirkjunar.
- Mótvægisáðgerðir eru oft óljósar og almennt orðaðar sem er óásættanlegt þegar svo mikið er í húfi. Til dæmis er alls ekki skýrt hvernig bregðast skuli við foki og rofi. Það myndi skerða landgæði, tækifæri til atvinnuuppbyggingar og búsetuskilyrði verulega ef viðvarandi fok yrði úr farvegi neðan lónsins og er óásættanlegt að ekki sé til staðar skýr aðgerðaráætlun hvað það varðar.

- Annað dæmi er náttúruvá á svæðinu en þær mótvægisáðgerðir sem þar eru nefndar, til dæmis hljóðmerki við árfarveginn, eru fremur til þess fallnar að skapa meiri hættu en að draga úr hættu.
- Einnig er talað um að vöktun á áhrifum sem mótvægisáðgerðir. Mótvægisáðgerðir eru í eðli sínu þannig að þær bæta fyrir tjón eða skaða eða lágmarka neikvæð áhrif. Við sjáum ekki hvernig vöktun getur verið titluð sem mótvægisáðgerð.

9 SKERÐING Á TÆKIFÆRUM TIL ATVINNUUPPBYGGINGAR

Hvammsvirkjun mun ekki skapa nein varanleg störf í Skeiða- og Gnúpverjahreppi en mun aftur á móti skerða möguleika margra til atvinnuuppbyggingar.

- Ferðapjónusta:
 - Ferðapjónusta á Íslandi hefur þróast mikið síðustu áratugi en frá 2012 hafa leiðandi aðilar innan ferðapjónustunnar róið á ný mið og þannig náð til hóps af nýjum sértækari ferðamönnum. Þessir ferðamenn skilja eftir sig meira en hefðbundinn ferðamaður sem svæðið þekkir í dag eða hefur nokkurn tímann þekkt. Þessir fágætisferðamenn ferðast fyrir vinnu, sér til heilsubóta, leita að friði, ferðast vegna ráðstefna, funda eða til þess að njóta fágætis (lúxus). Svæðið á Vesturbökkum Þjórsár er í einstaklega vel í stakk búið til að skapa sér sérstöðu fyrir þennan nýja hóp ferðamanna. Hinn hefðbundni ferðamaður sækir ekki á þetta svæði, en með samstilltu átaki er hægt að byggja upp ferðapjónustu sem er í seilingarfjarlægð frá höfuðborgarsvæðinu og áhrifamiklum náttúruperlum í matarkistu Íslands þar sem sköpun, listir og matarframleiðsla sitja saman á einstakan hátt við hliðina á lengsta jökulfallvatni Íslands í gjöfulum gullhreppum Suðurlands. Manngert umhverfi er fráhrindandi fyrir fágætisferðamanninn og heimamanninn og skapar ójafnvægi innan þeirra og á milli. Með uppbyggingu Hvammsvirkjunar er verið að koma í veg fyrir möguleika á þess konar uppbyggingu í ferðapjónustu því auðlindin sem Þjórsá er fyrir þessa tegund ferðapjónustu hefur verið tekin og nýtt í virkjun.
 - Mikið rask verður á bökkum Þjórsár meðan á framkvæmdum stendur en eftir að framkvæmdum líkur verða ævafornar reið- og gönguleiðir farnar undir lónið. Það dregur úr möguleikum til útivistar fyrir heimamenn og möguleikum á útivistartengdri ferðapjónustu á svæðinu. Einnig er fyrirsjáanlegt að mikil hætta getur skapast af hljóðmerkjum sem stendur til að hafa við virkjunina til að vara vegfarendur við hættu af flóðum. Hestar fælast við slík merki og getur þá hestum, knöpum og öðrum vegfarendum verið veruleg hætta búin til dæmis ef stór hestahópur með rekstur myndi fælast á bökkum lónsins.
 - Fjársafn Skeiða- og Gnúpverjahrepps hefur verið rekið niður í byggð meðfram bökkum árinna síðustu árhundruð og geymt í safngirðingunni við Þverá. Safngirðingin mun fara undir lón og því verður ekki lengur hægt að geyma fjársafnið á þeim stað. Gert hefur verið út á hestaferðir fyrir erlenda ferðamenn í áratugi þar sem riðið er á móti safninu og með því í réttirnar. Virkjunin mun hafa veruleg áhrif á þá starfsemi.
 - Hughrif ferðamannsins þegar keyrt er yfir Minna-Núpsháls á leið sinni upp á hálendi Íslands eða í Þjórsárdal verður að eilífu skert með manngerðu lóni og umhverfi. Ferðamaðurinn leitar að óspjölluðu landslagi og hughrifum sem manngert umhverfi getur ekki fangað. Nálægðin við jökulá sem liðast áfram í saklausum flúðum er einstakt á landsvísu þegar keyrt er á fyrirhuguðu lónstæði Hagalóns. Þessu má ekki fórna. Hættan er sú að önnur svæði geti eignað sér að vera anddyri hálendisins og þannig skerða tækifæri Skeiða- og Gnúpverjahrepps til fjölbreyttrar og sjálfbærar atvinnuuppbyggingar sem styður á sama tíma við samfélag, útivist og frístundir.
- Landbúnaður og landnýting

- Virkjunin mun hafa áhrif á landgæði jarða í nágrenni virkjunarinnar. Hætt er við að þær verði verri bújarðir fyrir vikið og að þær lækki í verði.
- Landeigendur hafa margir nýtt jarðir sínar til að leigja út landsvæði fyrir sumarhús. Með tilkomu hugmynda um virkjun hefur eftirspurn eftir sumarbústaðalandi hrapað og erfitt mun reynast að leigja eða selja út slíkt land eftir að lónið kemur.
- Með virkjuninni verður komið jökullón í blómlega byggð. Ekkert hefur verið gefið út hver veðurfarsleg áhrif lónsins gætu verið á lofthita, hversu lengi frost er í jörðu og vorkomu. Einnig hefur ekkert verið rannsakað hver áhrif lónsins munu hafa á múflugu sem myndi plaga menn og skepnur í auknum mæli. Allt þetta getur haft slæm áhrif á landbúnað.
- Með virkjun árinna verða sauðfjárvarnir milli sauðfjárveikivarnarlína ótryggari sem getur haft skelfilegar afleiðingar ef fé berst á milli svæða.
- Fyrirsjáanlegt er að tekjur af veiði í Þjórsá og ám sem í hana renna fyrir ofan stíflustæði muni minnka þar sem virkjunin mun hafa töluverð neikvæð áhrif á laxastofninn í ánni og áin verði þannig ekki eins eftirsótt til veiði. Við viljum í þessu samhengi benda á samantekt sem Anna Björk Hjaltadóttir hefur gert um mikilvægi búsvæðis Þverár í viðkomu á laxastofninum í Þjórsá sem fylgir sem viðhengi við þessa athugasemdaskýrslu.
- Fyrirtækjarekstur
 - Fasteignagjöld á atvinnuhúsnæði eru hærrí í Skeiða- og Gnúpverjahreppi en Hrunamannahreppi (1,65% í Skeiða- og Gnúpverjahreppi en 1,32% í Hrunamannahreppi). Þessi háu fasteignagjöld skýrast af af starfsemi Landsvirkjunar í hreppnum. Svona há fasteignagjöld á atvinnuhúsnæði hafa letjandi áhrif á uppbyggingu á nýju atvinnuhúsnæði og stofnun nýrra fyrirtækja. Þetta er eitt af þeim hliðaráhrifum sem vera Landsvirkjunar hefur haft á samfélagið í sveitinni sem þarf alvarlega að fara að ræða. Við getum vitnað í orð Harðar Arnarsonar forstjóra Landsvirkjunar á ársfundi þegar hann sagði að það væri galið að setja öll eggin sín í sömu körfuna og Landsvirkjun þyrfti fjölbreyttari kaupendur að orkunni sinni. Það þarf samfélag okkar einnig að gera.
 - Sveitasjóður hefur haft fastar tekjur frá Landsvirkjun til margra ára sem hefur komið í veg fyrir þá nauðsyn í samfélaginu að byggja upp fjölbreytt atvinnulíf til að fá inn auknar tekjur í sveitasjóð. Við teljum að það hafi drepjið niður sjálfsbjargarviðleitni og stuðlað að einsleitni samfélagi. Þetta sést til dæmis á því að atvinnutækifæri eru mun fleiri og fjölbreyttari í Hrunamannahreppi en Skeiða- og Gnúpverjahreppi. Sem dæmi má nefna öflug ferðapjónusta, ylrækt, fjölbreytt iðnfyrirtæki, meiri þjónusta (bakarí, veitingastaðir, afþreying), möguleikar til íþróttaiðkunar og svo mætti lengi telja. Með áframhaldandi og aukinni nærveru Landsvirkjunar við þetta samfélag er verið að viðhalda þeim doða og einsleitni í samfélaginu sem er ekki til þess fallinn að laða að ungt fólk með hugmyndir um fjölbreytta atvinnuuppbyggingu. Því er mikilvægt að hugsa um allsherjar áhrif virkjunarinnar á samfélagið, ekki eingöngu umhverfi, ferðamenn og landslag.
- Sóknaráætlun Suðurlands 2015-2019 sem sett er fram af Samtökum sunnlenskra sveitarfélaga (SASS) í júlí 2015 dregur fram framtíðarsýn sveitarfélagana fyrir árið 2025. Þar segir meðal annars

“Aukinn hluti af þeirri raforku sem framleidd er í landshlutanum er nú nýtt innan landshlutans. Um er að ræða mörg smá og meðalstór fyrirtæki sem vinna með sérhæfðar afurðir sem að mestu eru seldar fyrir hátt verð inn á alþjóðlegan markað. Fyrirtækin eru flest með gæða- og umhverfisvottun. Virðisaukinn verður eftir heima í héraði.”

Það er ekki að sjá að með framkvæmdaleyfi fyrir Hvammsvirkjun að sveitarstjórnir á Suðurlandi séu að standa við þá framtíðarsýn sem þau samþykktu fyrir tveimur árum, eða hvernig það verði náð þessum markmiðum.

- Í sömu skýrslu SASS er gerð SVÓT greining atvinnu á svæðinu, hér er gripið niður í nokkra þá þætti. En með framkvæmdaleyfi Hvammsvirkjunar er hvorki verið að takast á við ógnanir eða veikleika né verið að nýta styrkleika eða tækifæri svæðisins.
 - *Veikleiki: Lágláunarsvæði og lágt menntunarstig, einkum meðal kvenna*
Hvammsvirkjun kemur ekki til með að auka hálaunastörf á svæðinu og síst meðal kvenna.
 - *Veikleiki: Einsleitt og fábreytt atvinnulíf og skortur á verknámi og háskólanámi almennt*
Með enn einni virkjuninni er verið að styrkja sömu atvinnugreinina með enn meira landi og náttúrugæðum en öðrum atvinnugreinum. Orð forstjóra Landsvirkjunar frá ársfundi eiga að vera okkur leiðarljós þegar hann sagði að það ætti ekki að vera með öll eggin í sömu körfunni. Bakkar og flúðir Þjórsár eiga ekki heldur að vera öll í sömu körfu Landsvirkjunar.
 - *Tækifæri: Heitt vatn til uppbyggingar á starfsemi sem tengist heilsu og vellíðan*
Núverandi mat gerir ekki einu sinni kröfu á að viðhalda því heita vatni sem nú þegar er nýtt í Gnúpverjahreppi, hvað þá að skoða hvaða möguleika við getum gert með það.

10 ANNAÐ SEM VIÐ VILJUM KOMA Á FRAMFÆRI

- Samkvæmt rannsókn Náttúrufræðistofnunar árið 2001 á lífríki við á fyrirhuguðu virkjunarsvæði og matsskýrslunni sem var gefin út árið 2004 var greint frá því að um 200 gæsahreiður muni fara undir lón. Þar er bent á að mótvægisáðgerða sé ekki þörf þar sem gæsin geti nýtt bakka lónsins fyrir hreiðurstæði að því gefnu að yfirborðshæð lónsins sveiflist ekki mikið. Við erum ekki alveg sammála því þar sem gæsin kýs alltaf að verpa frekar á eyjum og hólum til að verjast vargi. Nú hafa breytingar verið gerðar á hönnun lónsins og stíflunnar þannig að á 7,5 km kafla verður vegur þétt við lónsbakkann og á öðrum 2,5 km kafla verður stíflugarður. Það eru því 10 km af svæði í kringum 4 km² lón þar sem ekki verður hægt að nýta bakka lónsins fyrir hreiður. Þetta er forsendubrestur miðað við það mat sem gefið var út árið 2004.
- Til viðbótar við þetta eru mörg gæsapör sem eiga sér árlegt hreiðurstæði uppi í hlíðunum fyrir vestan og norðan árfarveg Þjórsár. Á sumrin má sjá stóra fjölskylduhópa af gæs ganga neðan úr brekkunni, yfir veginn og út í ána. Með tilfærslunni á veginum mun gæsin ekki lengur geta gengið út í ána með ungana sína þar sem lónsmegin við veginn verður gróft sprengigrjót sem hindrar að gæsir og gæsaungar geti ferðast um til að komast í vatn.

11 LOKAORÐ

Við teljum það vera mikið glapræði og afturför fyrir sveitina ef Hvammsvirkjun verður að veruleika. Það dregur úr möguleikum þegar kemur að atvinnuuppbyggingu og uppbyggingu á fjölbreyttu og innihaldsríku samfélagi. Hætt er við að stöðnunin í samfélaginu sem hefur verið síðustu áratugi haldi áfram, ungt fólk muni ekki flytja aftur heim sem getur gert þetta sveitarfélag að því sveitarfélagi sem hefur hæstan meðalaldur á svæðinu. Það er ekki sú sjálfbæra þróun sem ávallt er verið að tala um í sambandi við þessa framkvæmd og teljum við það vera mikla ábyrgð og skyldu hjá Skipulagsstofnun að taka tillit til þessara þátta þegar kemur að álitserð um Hvammsvirkjun.

Fyrir hönd stjórnar Gjálpar:

Anna Björk Hjaltadóttir, formaður

Edda Pálsdóttir, varaformaður

Pálína Axelsdóttir Njarðvík, gjaldkeri

Ingibjörg Sæunn Jónsdóttir, ritari
Guðlaugur Sigrúnarson Kristmundsson, meðstjórnandi
Logi Pálsson, varamaður
Pétur Sólmar Guðjónsson, varamaður

Mikilvægi búsvæðis Þverár fyrir hrygningu laxfiska á vatnasvæði Þjórsár

Tilgangurinn með þessari samantekt er að sýna fram á mikilvægi búsvæðis Þverár fyrir hrygningu á laxi á vatnasvæði Þjórsár en þetta búsvæði mun fara undir fyrirhugað Hagalón vegna Hvammsvirkjunar. Lítil sem engin umfjöllun hefur verið um þetta búsvæði og hrygningu í þeim skýrslum sem hafa verið skrifaðar í tengslum við virkjunina.

Inngangur

Við rýni mína á gögnum sem eru í boði á vefsíðu Landsvirkjunar í undirbúningi við gerð athugasemda við frummatsskýrslu Hvammsvirkjun rakst ég á skýrslu um árlega rannsókn Hafrannsóknarstofnunar (var áður Veiðimálastofnun og til hagræðingar hér eftir kallað Veiðimálastofnun) á fiskistofnum í Þjórsá með niðurstöðum fyrir árið 2016. Í þeirri skýrslu rak ég augun í að um 65% af öllum þeim sumarseiðum (0+) sem veiddust í rafveiðum á svæðinu fyrir ofan fyrirhugaða stíflu Hvammsvirkjunar voru veidd í Þverá. Rafveiðarnar fara fram í lok sumars og eru þetta seiði sem var hrygnt í ána haustið 2015 og klöktust út um vorið.

Það sem mér fannst einnig mjög áhugavert við þessa skýrslu er að það er sama og engin umfjöllun um fiskinn og búsvæði í Þverá heldur er nánast eingöngu fjallað um Kálfá og Sandá ásamt völdum svæðum í Þjórsá sjálfri. Sú umfjöllun fannst mér skjóta skökku við þar sem hlutfall sumarseiða sem veiddust með rafveiðum í Sandá (sem er mælt á þremur stöðum á móti einum veiðistað í Þverá) fyrir ofan fyrirhugaða stíflu er 30% á móti 65% í Þverá.

Þetta fékk mig til þess að rýna enn frekar í eldri skýrslur Veiðimálastofnunar sem eru aðgengilegar á www.veidimal.is ásamt því að skoða aðra umfjöllun um Þverá í opinberum gögnum um fiskstofna í Þjórsá í tengslum við virkjanir í neðri Þjórsá. Hér á eftir eru niðurstöður mínar eftir að hafa rýnt í gögnin.

Um Þverá

Þverá er bergvatnsá sem markar skil á milli jarðanna Haga og Fossnes í Skeiða- og Gnúpverjahreppi og rennur sú á út í Þjórsá. Áin rennur í tveimur stórum gljúfrum en í fremra gljúfrinu sem liggur við hliðina á bænum Fossnesi er ónefndur foss sem er ekki fiskgengur. Sá fiskur sem gengur upp ána hefur því svæðið frá ármótum við Þjórsá, upp áreyrarnar fyrir framan gljúfrið og svo þann hluta gljúfursins sem er fyrir neðan umræddan foss. Botnflöturinn mælist um 9 ha að stærð.¹ Rennsli í ánni er að meðaltali um 8 m³/sek.

Samkvæmt samtali mínu við Benóný Jónsson², starfsmann Veiðimálastofnunar sem framkvæmir árlegar rannsóknir á fiski í Þjórsá og þverám hennar, hentar árbotninn í Þverá mjög vel til hrygningar á laxi. Þar veiðist alltaf mikið af seiðum, sérstaklega sumarseiðum, í rafveiðum ásamt því að seiðin séu í stærra lagi í samanburði við seiði í öðrum ám og magafylli seiðanna gott.

Þverá og veiðiréttur í henni er í eigu ábúenda í Fossnesi, Haga 1 og 2 og eins sumarhúsa eiganda í Hagalandi. Nýta eigendur hlunnindi af veiði í ánni með sölu veiðileyfa. Veiðileyfið kostar 6.000

¹ Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár, Samantekt fyrir árin 2008-2012.

http://veidimal.is/files/Skra_0066797.pdf

² Símtal við Benóný Jónsson, 29. Júní 2017

kr/stöng/dag³. Vinsælasti veiðistaðurinn er við ármótin þar sem Þverá rennur út í Þjórsá en þar eru klappir sem hentugt er að standa á og veiða beint í vatnaskilunum. Þar veiðist lax og einstaka urriði og bleikja. Einnig er vinsælt að ganga upp með ánni að fossinum í gljúfrinu á móts við bæinn í Fossnesi og veiða í hylnum undir fossinum ásamt því að dýfa öngli í hyl á leiðinni. Á árunum 2010-2015 hafa veiðst á bilinu 1-12 laxar, 2-16 urriðar og 0-8 bleikjur samkvæmt veiðiskýrslum sem er skilað inn til Veiðimálastofnunar.⁴

Fyrirhuguð Hvammsvirkjun mun hafa veruleg og óafturkræf áhrif á Þverá. Lónið mun vera í 116 m.y.s. sem þýðir að lónið sjálft mun ná inn að mynni gljúfursins. Það þýðir að rúmur helmingur af því búsvæði Þverár sem er fiskgengt mun fara undir lón, en einmitt þetta svæði er mjög hentugt til hrygningar á laxi. Annað sem kemur til með að hefta hrygningu í Þverá er að Þjórsárvegur verður uppbyggður í gegnum lónið með ræsi til að flytja vatn suður fyrir veginn.

Árlegar rannsóknir á fiskstofnum á vatnasvæði Þjórsár neðan Búrfells

Veiðimálastofnun hefur framkvæmt rannsóknir á fiski í Þjórsá síðan 1973 en Landsvirkjun hefur greitt fyrir rannsóknirnar frá því að vinna við mat á umhverfisáhrifum virkjana í neðri Þjórsár fór af stað⁵. Eftir að fiskistigi var settur við Búðafoss árið 1991 hafa náttúrulegar hrygningar göngufiska aukist jafnt og þétt en mikil aukning varð árið 2010.⁶ Vegna þeirrar aukningar hef ég miðað við gögn úr rafveiðum frá árinu 2010 til 2016.

Rafveiðarnar fara fram seinni hluta sumars og fara þannig fram að rafmagn er notað til að rota seiðin þannig að þau veiðast í háf. Þau eru sett í fötu með vatni þar sem seiðin eru tegundagreind og lengdarmæld. Hjá hluta seiðanna er fæða athuguð ásamt því að taka kvarnir og hreistursýni til að ákvarða aldur. Seiði sem eru á fyrsta vaxtarsumri (sumarseiði) eru táknuð sem 0+ í rannsóknarskýrslunum, árgömul seiði sem verið hafa einn vetur í ánni eftir klak og eru á öðru vaxtarsumri eru táknuð sem 1+ , seiði sem hafa verið tvo vetur í ánni eftir klak aldurinn 2+, o.s.frv. Til þess að sýna fram á mikilvægi hrygningar- og klaksvæðisins í Þverá hef ég haldið mig við að rýna eingöngu í gögn um 0+ seiði en þeim er hrygnt að hausti til og klekjast út að vori. Rafveiðarnar fara því fram síðsumars áður en seiðin eru orðin nógu stór til að flakka um vatnasvæði Þjórsár.⁷

Þar sem landsvæði rafveiðanna er mismunandi stórt eftir því hvar er veitt er þéttleiki seiða reiknaður út frá fjölda seiða sem veiðist miðað við flatarmál þannig að mælieiningin sem fæst er fjöldi seiða á 100 m² og sú mælieining er notuð til samanburðar á milli svæða.

Samantekt á niðurstöðum rafveiða á sumarseiðum í Þjórsá og Þverám hennar.

Í eftirfarandi þremur töflum er útreiknaður þéttleiki sumarseiða á 100 m² samkvæmt niðurstöðum rafveiða úr skýrslum Veiðimálastofnunar. Eins og sést á gögnunum eru sumir veiðistaðir eingöngu mældir einu sinni og í sumum ám hefur fleiri veiðistöðum verið bætt við á tímabilinu. Töflunum er skipt eftir staðsetningu við Þjórsá, þ.e. ofan fyrirhugaðrar stíflu, milli stíflu og Búða og neðan Búða.

³ Samkvæmt upplýsingum um veiðileyfi í Þverá á www.fossnes.is

⁴ Sjá skýrslur hjá Veiðimálastofnun

http://veidimal.is/default.asp?sid_id=22188&tld=1&Tre_Rod=001|003|002|&qsr

⁵ Hörður Árnason, 29.3.20112, <http://www.visir.is/g/2012703299921>

⁶ Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár. Samantekt fyrir árin 2008-2012,

http://veidimal.is/files/Skra_0066797.pdf

⁷ Sjá lýsingu á rafveiðum í rannsóknarskýrslu frá 2011 http://veidimal.is/files/Skra_0055720.pdf

Vatnsfall	Stöð nr	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fossá	1	12,9	54,5	205	15,3	73,5	12,5	15,4
Grjótá	23			14,3				
Trjáviðarlækur	223					0		
Sandá	224					2,2	9,7	2,3
Sandá	21	6,9	11	23,6	6,3	12,3	4,6	11,1
Sandá	225					71,3	41,2	64,3
Hvammsá	24			125				
Þverá	2	28,4	54,5	81,2	3,3	109,1	54,6	89,4
Þjórsá	12	2	76	0	1,4			0,0
Þjórsá	115		0	4,2	4,2	0		

Tafla 1: Þéttleiki sumarseiða á 100 m² á vatnasvæði Þjórsár ofan stíflustæðis fyrirhugaðrar Hvammsvirkjunar

Vatnsfall	Stöð nr	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Minnivallalækur	9	0	0	9,5	2,2	3,6	0	4,0
Minnivallalækur	7	0,9	10,4	3,2	25	5,8	2	0,0
Minnivallalækur	6	4	30,3	2,1	3	3,6	0	4,5
Þjórsá	25					9,2	2	2,8
Þjórsá	10	0	1,9	3,3	1,2	1,4	0	0,0
Þjórsá	11	1,9	16,7	14,8	17,4	4,9	1,4	1,5
Þjórsá	18					0,7	1,4	
Þjórsá	38							0,9

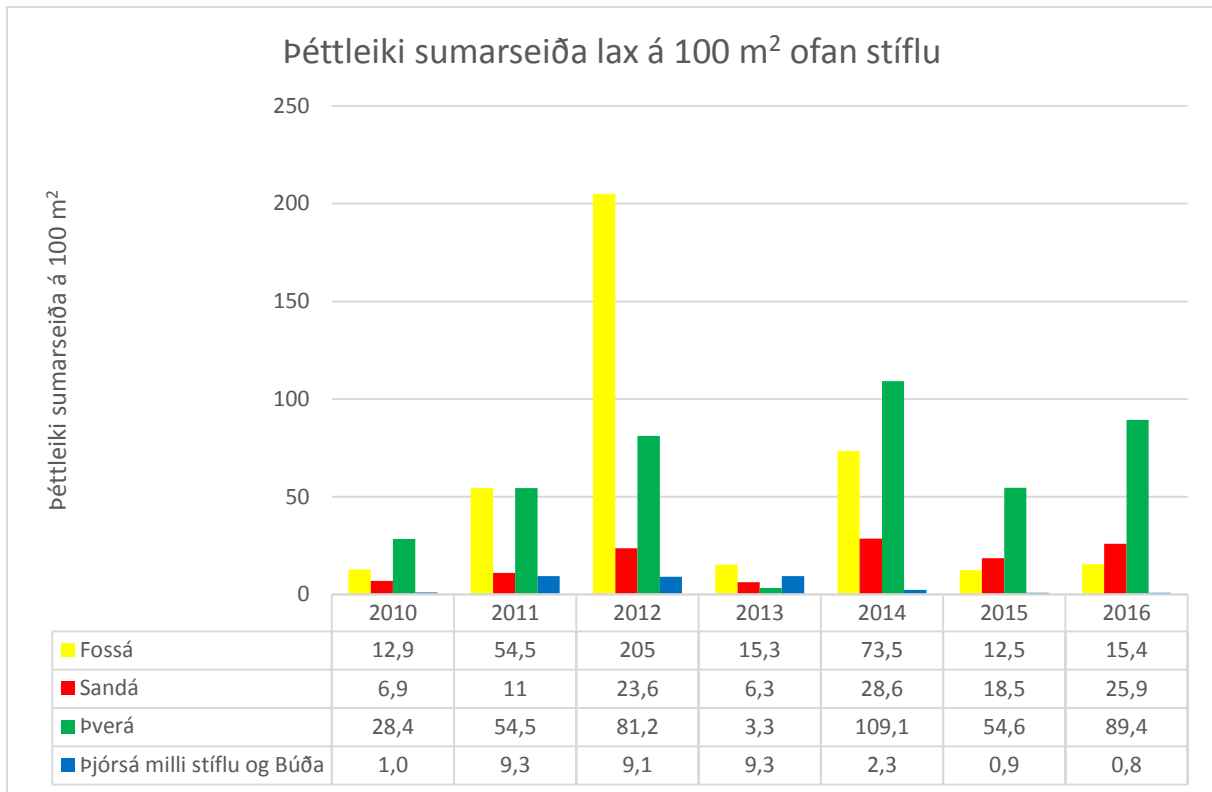
Tafla 2: Þéttleiki sumarseiða á 100 m² á vatnasvæði Þjórsár milli stíflustæðis fyrirhugaðrar Hvammsvirkjunar og fossins Búða

Vatnsfall	Stöð nr	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Tungá	14			7,7	0	8,6	0	20,0
Kálfá	15	28,5	11,9	47,4	6,9	30,3	57,1	12,5
Kálfá	50	75,9	34,8	95,8	30,6	201,3	198	135,0
Kálfá	17	23,6	38,5	30	48,7	99,3	125	42,4
Þjórsá	40						12,3	
Þjórsá	39							1,6
Þjórsá	26	13,1	22,2	25	14,3	6,5	4,7	4,8
Þjórsá	20	19	2	10,3	6	21,2	4,4	2,1
Þjórsá	48	8	36	85,4	50,7	90	81,3	23,2
Þjórsá	30	2,2	2,5	0	3,2	2,4	0	0,0
Þjórsá	33	5,9	3	0	3,6	0	0	0,0
Þjórsá	19	0	0	5,7	0	1,7	0	1,4
Þjórsá	49	0	3,2	0	1,3	2,5	0	0,0
Þjórsá	60			1,2				
Steinslækur	64	0	5,7	25	0	0	0	17,2

Tafla 3: Þéttleiki sumarseiða á 100 m² á vatnasvæði Þjórsár neðan Búðafoss

Við úrvinnslu á þessum gögnum slepti ég þeim þeim ám þar sem rafveiðar fóru einu sinni fram á tímabilinu, þ.e. Grjótá, Trjáviðarlækur og Hvammsá. Í þeim ám þar sem eru fleiri en ein mælistöð tók ég meðaltalið þar sem um þéttleika (seiði á 100m²) er að ræða en ekki heildarfjölda veiddra seiða. Þar sem Tungá rennur út í Kálfá tek ég niðurstöður þeirra mælinga inn í meðaltal Kálfár.

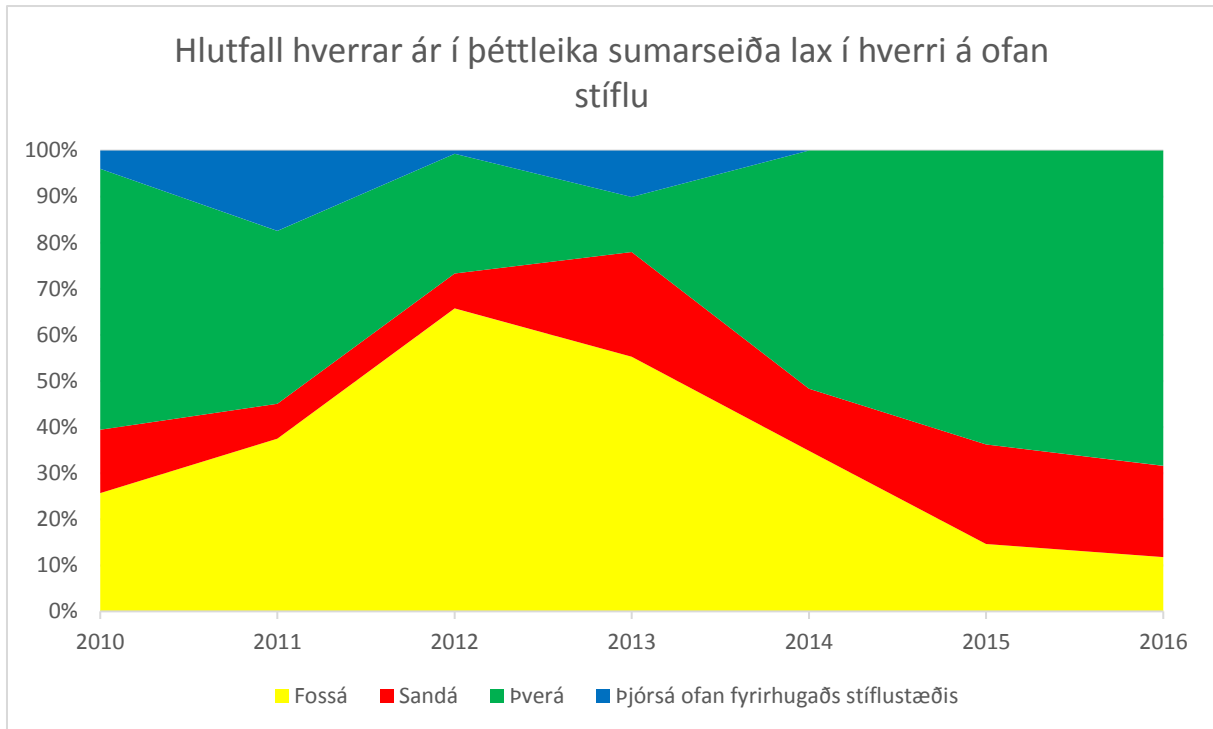
Á súluritinu hér fyrir neðan má sjá útreiknaðan þéttleika sumarseiða sem voru veidd með rafveiðum á vatnasvæði Þjórsár fyrir ofan stíflustæði Hvammsvirkjunar á árunum 2010 til 2016. Þess ber að geta að árin 2014-2016 eru þrjár mælistöðvar í Sandá. Súluritið sýnir meðaltalið úr frá þessum þremur mælistöðvum.

Mynd 1: Þéttleiki sumarseiða lax á 100 m² samkvæmt rafveiðum á vatnasvæði Þjórsár ofan fyrirhugaðrar stíflu Hvammsvirkjunar

Eins og sjá má á grænu súlunum sem sína þéttleika sumarseiða í Þverá er að áin hefur mestan þéttleika allra vatnsfalla á vatnasvæðinu fyrir ofan fyrirhugaða stíflu fyrir utan árið 2012. Það ár veiddist óvenjulega mikið af sumarseiðum í Fossá en engar útskýringar er að finna í skýrslum Veidimálastofnunar um þessa miklu aukningu þetta eina ár.

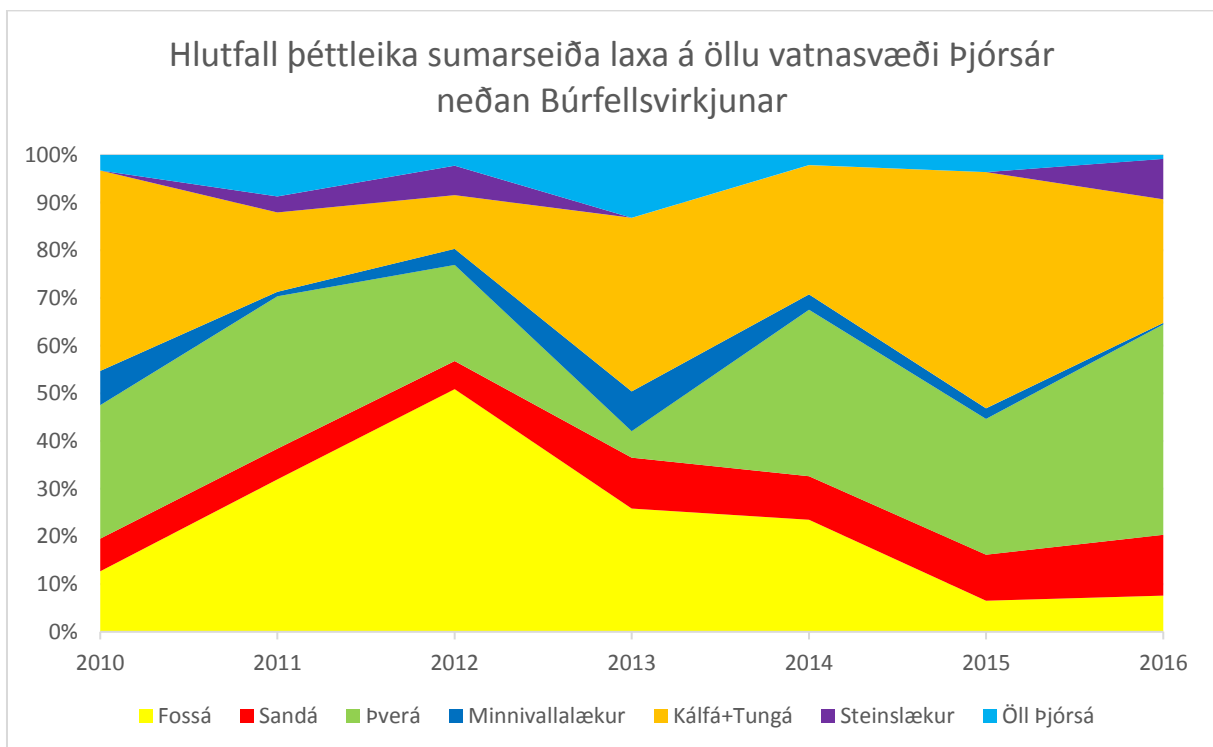
Hlutfallslegan þéttleika í ánum ofan stíflu má sjá á mynd 2.

Mynd 2: Hlutfall þéttleika sumarseiða í hverju vatnsfalli ofan stíflustæðis

Eins og sjá má á mynd 2 er hlutfall þéttleika sumarseiða í Þverá á bilinu 12-68% og hefur þéttleikinn aukist jafnt og þétt síðan 2014 eða úr 52% í 68%.

Þegar allt vatnasvæði Þjórsár er skoðað sem heild hefur Þverá að meðaltali um 26% af öllum þéttleika sumarseiða alls vatnasvæðisins á árunum 2010-2016 og var heil 45% af öllu vatnasvæði Þjórsár í mælingum árið 2016.

Mynd 3: Hlutfall þéttleika sumarseiða hvernar ár á öllu vatnasvæði Þjórsár neðan Búrfellsvirkjunar.

Mynd 3 sýnir að Kálfá er mikilvægasta áin fyrir hrygningu lax fyrir neðan stíflu miðað við þéttleika sumarseiða, en þar hefur einnig veiðst mikið af laxi. Hlutfall Kálfár hefur að meðaltali verið 28% af þéttleika sumarseiða en til samanburðar er Þverá með 26%. Að meðaltali er 57% af þéttleika sumarseiða laxa á vatnasvæði Þjórsár fyrir ofan fyrirhugað stíflustæði og þar hefur Þverá mest að segja í hrygningu á laxi síðustu 3 ár.

Eftirfarandi tafla sýnir fjölda laxa sem hafa veiðst á stöng á árunum 2010 – 2015 samkvæmt veiðiskýrslum sem er skilað inn til stofnunarinnar. Skýrsla fyrir árið 2016 hefur ekki verið birt á vef Veiðimálastofnunar.⁸

Vatnsfall	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Fossá	61	60	31	87	75	43
Sandá				40		
Þverá	1	4	7	9	12	5
Minnivallalækur	0	1	0	0	0	1
Kálfá	115	48	137	545	172	344
Þjórsá	51			110	35	230
Þjórsá við Miðhús		23	10			

Tafla 4: Fjöldi veiddra laxa á stöng 2010-2015 samkvæmt veiðiskýrslum sem er skilað til Veiðimálastofnunar.⁸

Í þessari töflu má sjá að mest laxveiði fer fram í Kálfá og hefur hún aukist á síðustu árum. Nokkuð jafn fjöldi laxa veiðist í Fossá eða á bilinu 31-87 laxar. Eingöngu hefur verið skilað inn veiðiskýrslu fyrir eitt ár í Sandá en þá veiddust 40 laxar. Samkvæmt veiðiskýrslum veiðast alltaf nokkrir laxar í Þverá eða á bilinu 1-12 fiskar á ári. Í Minnivallalæk veiðist lítið sem ekkert af laxi enda er sú á þekkt fyrir urriðaveiði frekar en laxveiði. Nokkuð misræmi virtist í skilum á veiðiskýrslum í Þjórsá samkvæmt skýrslum Veiðimálastofnunar en sum árin er skýrslum eingöngu skilað fyrir veiðar við Miðhús.

Listi yfir skýrslur

Eftirfarandi tafla listar upp þær skýrslur þar sem gögn um fjölda veiddra sumarseiða með rafveiðum er fengin. Einnig er listað upp hverjar áherslur eru í hverri skýrslu samkvæmt samantekt.

Skýrsla	Vefslóð	Áherslur
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár. Samantekt fyrir árin 2008-2012	http://veidimal.is/files/Skra_0066797.pdf	Meta göngutíma og gönguáferli og tengsl við umhverfisþætti eins og vatnshita og rennsli.
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2010	http://veidimal.is/files/Skra_0050641.pdf	Gönguseiðarannsóknir í Kálfá, útvarpsmerkingar, fiskgengd um Búða og búsvæðamat í Steinslæk
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2011	http://veidimal.is/files/Skra_0055720.pdf	Seiðarannsóknir ofan Búða, ný búsvæði ofan Búrfellsvirkjunar,
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2012	http://veidimal.is/files/Skra_0064509.pdf	Fiskgengd um Búða, aldursgreining á veiddum fisk, búsvæðamat í Bjarnalæk og seiðagöngur í Kálfá

⁸ http://veidimal.is/default.asp?sid_id=22188&tld=1&Tre_Rod=001|003|002|&qsr

Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2013	http://veidimal.is/files/Skra_0067557.pdf	Seiðagöngur í Kálfá, fiskgengd um Búða, ganga fullorðinna laxa og veiðihlutfall í Þjórsá neðan Kálfár
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2014	http://veidimal.is/files/Skra_0071434.pdf	Gönguseiði í Kálfá, veiðihlutfall í Þjórsá neðan Kálfár, fiskgengd um Búða
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2015	http://veidimal.is/files/Skra_0076241.pdf	Seiðabúskapur og ganga í Búða og Kálfá, aldursgreining á veiddum fiski, þéttleiki sumarseiða
Fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár 2016	http://www.landsvirkjun.is/Media/fiskrannsoknir-a-vatnasvaedi-thjorsar-arid-20162.pdf	Seiðabúskapur og fiskgengd við Búða og í Kálfá og Sandá, útvarpsmerkingar til að rýna í göngur

Tafla 5: Listi yfir skýrslur Veiðimálastofnunar um fiskrannsóknir á vatnasvæði Þjórsár árin 2008-2016

Eins og sjá má á þessu yfirliti er engin áhersla á að rannsaka hrygningar- og klaksvæði í Þverá sérstaklega á annan hátt en að rafveiða seiði.

Til viðbótar við þetta vann ég gögn upp úr árlegum samantektarskýrslum Veiðimálastofnunar sem birta niðurstöður veiðiskýrslna úr ám á öllu landinu sem er skilað inn til stofnunarinnar. Þær skýrslur má sjá á vef Veiðimálastofnunar:

http://veidimal.is/default.asp?sid_id=22188&tId=1&Tre_Rod=001|003|002|&qsr

Aðrar skýrslur

Eftirfarandi samantekt listar upp tilvitnanir úr skýrslum sem hafa verið skrifaðar um metin áhrif Hvammsvirkjunar (og virkjana í neðri hluta Þjórsár) á fiskistofna á vatnasvæði Þjórsár.

Mat á umhverfisáhrifum vegna Núpsvirkjunar frá 2004⁹

Skipulagsstofnun gaf fyrirmæli um hvað eigi að rannsaka þegar kemur að fiski á vatnasviði Þjórsár:

„Áhrif á farvegi og fiskgengd hafa verið metin í samræmi við ákvörðun Skipulagsstofnunar um tillögu að matsáætlun dags. 27. september 2001, þ.e. að fram komi:

- Kortlögð uppeldissvæði fyrir laxfiska í Þjórsá
- Áhrif virkjunar á uppeldissvæði í ánni
- Veiði í Þjórsá eins og skýrslur ná til
- Verðmæti veiðihlunninda
- Mögulegar göngur laxfiska fram hjá virkjun (upp og niður)
- Líkleg áhrif á laxfiska í göngu upp ána
- Líkleg áhrif mismunandi hverfla á niðurgöngufisk
- Bestu mótægisaðgerðir“

⁹ http://www.landsvirkjun.is/Media/Matsskyrsla_Virkjun_Thjorsa_vid_Nup_2003.pdf

Hér vekur athygli að ekkert er minnst á rannsóknir á hrygningar- og klaksvæðum laxa heldur eingöngu uppeldissvæðum.

Víðs vegar má sjá umfjöllun um góð uppeldisskilyrði og búsvæði í Þjórsá og þverám án virkjunar og hver áætluð áhrif á laxastofninn en þær tölur sem um ræðir miða við þau gögn sem fyrir lágu samkvæmt rannsóknum árið 2001 og fyrr.

„Samkvæmt rannsóknum Veiðimálastofnunar á lífríki Þjórsár og þveráa hennar neðan Búrfells eru víða góð búsvæði fyrir laxfiska á svæðinu“

„Bestu uppeldisskilyrðin ofan við Búðafoss og Hestafoss eru ofan við Hagaey, niður af þverá og í grennd við Minnivallalæk.“

„Samkvæmt mati á botngerð árinna eru talin góð uppeldisskilyrði fyrir lax og urriða í Þjórsá á lónstæðinu við Hagaey og ofan lóns sem og í þveránum. Án aðgerða verður um 7% skerðing á heildaruppeldisgetu laxfiska á náttúrulega fiskgengum svæðum árinna. Til viðbótar munu möguleg uppeldissvæði ofan við Búða- og Hestafoss skerðast um 51%.“

Á nokkrum stöðum er fjallað um hættuna af því að fiskur syndi upp frárennisskurð frekar en að fara upp árfarveginn : „Frárennsli frá stöðvarhúsi Núpsvirkjunar um skurð út í Þjórsá er ekki talið hafa bein áhrif á lífríki árinna. Hugsanlegt er þó talið að fiskur á leið upp ána villist inn í frárennisskurðinn.“ En dregið er úr þeirri áhættu með því að segja að hægt sé að grípa í „einfaldar aðgerðir í farvegi árinna sem gerðar verða samráði við Veiðimálastofnun ef þörf krefur“

Í lok skýrslunnar er að finna töflu yfir áhrif Núpsvirkjunar á lífríki í Þjórsá (vinstri dálkur) og tillögur að mótvægisáðgerðum (hægri dálkur).

Lífríki Þjórsár:	
<ul style="list-style-type: none">• Rask verður á ánni við stíflugerð við Núp en það hefur óveruleg áhrif á lífríkið.• Að óbreyttu komast fiskar ekki upp fyrir stífluna.• Stíflan mun draga úr rennsli í ánni neðan hennar sem hefur áhrif á fiska og botndýralíf.• Fiskur getur villst í inntaksmannvirki virkjunarinnar.• Verulegur hluti þess fisks sem berst í gegnum virkjunina lifir ferðalagið af.	<ul style="list-style-type: none">• Byggður verður fiskstigi sem verður hluti af stíflumannvirkinu.• Tryggt verður 10 m³/s lágmarksrennsli í ánni að staðaldri um yfirfall og fiskstiga.• Gerðar verða lagfæringar á farvegi og rannsóknir á lífríki sem miða að því að finna leiðir til að hámarka framleiðslu.

Tafla 6: Tafla úr matsskýrslu Núpsvirkjunar frá 2004 um áhrif á lífríki Þjórsár (vinstri dálkur) og mótvægisáðgerðir (hægri dálkur). Taflan er á bls. 168 í skýrslunni.

Hér er ekkert fjallað um áhrif lóns á hrygningu og klak laxa og engar mótvægisáðgerðir eru lagðar til til að viðhalda búsvæði fyrir hrygningu og klak.

Megin niðurstaða matsins varðandi vatnalíf og fiskgengd er:

„Virkjun í þessum hluta Þjórsár mun hafa nokkur áhrif á lífríki árinna, sérstaklega þar sem rennsli í farveginum minnkar. Talið er að með tryggingu lágmarksrennslis sem nemur 10-15 m³ /s verði unnt að tryggja viðgang lífríkisins og að bygging fiskstiga í stíflu við Núp muni viðhalda aðgengi laxfiska að nýfengnum hrygningarsvæðum fyrir ofan fiskstigann við Búðafoss“

Ákvörðun Skipulagsstofnunar um endurskoðun á matsskýrslu Hvammsvirkjunar, 16. desember 2015¹⁰

Í skýrslu Skipulagsstofnunar þar sem skýrt er frá ákvörðun um endurskoðun á mati Hvammsvirkjunar rökstyður Landsvirkjun að „Hvað varðar fjölgun fiska í ánni telur Landsvirkjun óvíst að hún feli í sér breyttar forsendur, þar sem gert hafi verið ráð fyrir auknu landnámi laxa ofan stigans við Búðafoss í umhverfismatinu 2001-2003.“

Margar athugasemdir bárust vegna þessa álits Landsvirkjunar og bent var meðal annars á að „... meta beri umhverfisáhrif virkjunarinnar á ný, þar sem þekking á lífríki árinna hafi aukist mjög frá því að mat á umhverfisáhrifum fór fram. Í Þjórsá sé stærsti sjálfbæri laxastofn landsins og stofninn sé einnig stór þegar horft er til útbreiðslusvæðis í Norður-Atlandshafi og hafi því alþjóðlegt gildi.“

Veiðimálastofnun bendir á að „...ef svæðið fyrir ofan Búðafoss væri fullnumið yrði um tæpa tvöföldun á laxastofninum að ræða. Án mótvægisáðgerða muni framkvæmdin skerða 68% búsvæða ofan Búða, en það jafngildir 32% búsvæða á öllu vatnasvæði Þjórsár. Verði göngur fiska tryggður upp fyrir stíflumannvirki með fiskvegi verði ekki um skerðingu búsvæða að ræða ofan lónsins.“ Ekki er fjallað um hvers konar mótvægisáðgerðir Veiðimálastofnun vísar til en þær hlutfallstölur sem stofnunin vísar til styðja við þær niðurstöður sem ég hef fundið með rýni á gögnum Veiðimálastofnunar.

Niðurstaða Skipulagsstofnunar er eftirfarandi:

„Varðandi framangreint skilyrði 12. gr. matslaganna fyrir endurskoðun umhverfismats, telur Skipulagsstofnun ekki hægt að líta svo á að um sé að ræða verulega breytar forsendur varðandi mat á áhrifum framkvæmdarinnar á vatnalíf. Þess vegna eru ekki forsendur fyrir stofnunina til að krefjast endurskoðunar á umhverfismati Hvammsvirkjunar varðandi þann þátt. Þær breytingar sem hafa orðið á náttúrufari, þ.e. aukinni laxgengd ofan Búðafoss, voru fyrirséðar þegar umhverfismatið fór fram.“ [...] „Eftir sem áður liggur fyrir að áfram er til staðar ákveðin óvissa um virkni mótvægisáðgerða og þar með áhrif framkvæmdanna á vatnalíf. Því er sérstaklega brýnt að vel sé staðið að vöktun og eftir atvikum viðbragðsaðgerðum. Þess þarf að gæta í leyfisveitingum til framkvæmdanna og eftirliti með þeim.“

Hér er gefið í skyn að fyrst að það var búið að spá fyrir aukningu á laxastofni ofan Búðafoss og að vöktun á fiskstofninum hafi verið góð frá því að matið hafi farið fram þurfi ekki að framkvæma mat á áhrifum framkvæmdarinnar á vatnalíf. En að það sé samt mikil óvissa með árangur mótvægisáðgerða og því þurfi að halda vöktun áfram og ábyrgðinni varpað á þá sem veita leyfi til framkvæmdanna að veita því eftirlit og skorður.

Frummatsskýrsla Hvammsvirkjunar 2017¹¹

Í frummatsskýrslu Hvammsvirkjunar var afstaða íbúa, sumarhúsaeygenda og ferðamanna könnuð til útivistar á svæði Hvammsvirkjunar, þar með talið veiði á svæðinu. Þar kom fram að 12% þeirra nýta áhrifasvæði virkjunarinnar til fiskveiða en „Sumarhúsaeygendur eru þeir sem stunda mest allra

¹⁰ <http://www.skiplag.is/media/pdf-skjol/Hvammsvirkjun-akvordun.pdf>

¹¹ <http://www.landsvirkjun.is/Media/lv-2017-013-hvammsvirkjun-frummatsskyrsla.pdf>

stangveiði en [...] 34% fara oft í veiði...“. Um 37% þeirra sem eiga land eða hafa umráðarétt með landi sem lægi að Þjórsá stunduðu veiðar í ánni.

Þegar allir þátttakendur voru spurðir „*Töldu 58% þeirra íbúa og sumarhúsaeygenda sem afstöðu tóku að Hvammsvirkjun myndi hafa neikvæð áhrif á veiði í Þjórsá [...] og var þetta eftir að þátttakendur voru beðnir um að lesa stuttan texta um framkvæmdina, þar sem m.a. kom fram að göngur laxfiska upp og niður ána yrðu tryggðar.*“ Þetta gefur til kynna að íbúar og sumarhúsaeygendum treysti ekki þeim mótvægisáðgerðum sem hafa verið lagðar fram til að viðhalda laxastofni og fiskveiðum á áhrifsvæði virkjunarinnar.

Þrátt fyrir þessa afstöðu íbúa og sumarhúsaeygenda er þetta niðurstaða Landsvirkjunar og Landsnets í frummatsskýrslunni: „*Með hliðsjón af fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum til verndunar vatnalífriks í Þjórsá er talið að möguleikar ábúenda til stangveiði í Þjórsá og þverám hennar séu ekki skertir.*“

EKKI er fjallað um áhrif á vatnalíf eða fiskstofna í ánni í þessari frummatsskýrslu vegna úrskurðar Skipulagsstofnunar sem er listaður upp hér fyrir ofan.

Deiliskipulag fyrir Hvammsvirkjun 2017¹²

Í greinagerð með deiliskipulagstillögu fyrir Hvammsvirkjun er mannvirkjum virkjunarinnar ásamt mannvirkjum vegna mótvægisáðgerða lýst (sjá nánar kafla um mótvægisáðgerðir hér fyrir neðan). Í greinagerðinni er umhverfismats kafla þar sem kemur fram að „*Óvissa fylgir þó nokkrum framkvæmdum s.s. hvort seiði muni skila sér rétta leið niður farveginn.*“ Vísað er í að „*Vöktunaráætlanir verða unnar með viðkomandi fagstofnunum og er þeim ætlað að ramma inn eftirlitskerfi til að fylgjast með hvort mótvægisáðgerðir gangi eftir.*“

Ekkert er fjallað um áhrif virkjunarinnar á hrygningar- og klaksvæði laxa í Þverá.

Breyting á aðalskipulagi Skeiða- og Gnúpverjahrepps vegna Hvammsvirkjunar 2017¹³
Ekkert fjallað um áhrif á vatnalíf eða fiskstofna í greinagerð með aðalskipulagsbreytingunni.

Mótvægisáðgerðir

Eftirfarandi mótvægisáðgerðir hafa verið hannaðar til að tryggja far fiska upp og niður ána

- Meðal rennsli í árfarvegi fyrir neðan stíflu að frárennslisskurði frá virkjun skuli vera 40-60 m³/sek á tímabilinu maí-ágúst en lágmarksrennsli skuli vera 10 m³/sek að vetrarlagi.¹⁴
- Fiskistigi verður lagður yfir stífluna til þess að lax geti gengið upp árfarveginn og yfir stíflugarðinn¹⁵
- Samkvæmt rannsóknum eiga seiði að synda sem næst yfirborði í gruggugu vatni og því er seiðafleyta notuð til þess að beina efsta 1 m af vatni úr lóninu beint niður í árfarveg Þjórsár. Miðað er við að rennsli um seiðafleytuna verði allt að 35 m³/sek í 5-6 vikur á göngutíma seiðanna.¹⁶
- Til þess að draga úr skaða á fiski sem fer um aðrennslisgöng og inn í hreyfla virkjunarinnar hafa Kaplan hreyflar verið valdir en þeir hreyflar eiga að vera „fish-friendly“ að sögn framleiðanda.¹⁷

¹² http://skeidgnup.is/sites/default/files/Deiliskipulag/Hvammsvirkjun_grg.pdf

¹³ <http://www.sbf.is/wp-content/uploads/2017/05/1-Hvamms-ask.pdf>

¹⁴ <http://www.landsvirkjun.is/Media/tilhogun-fyrirhugadrar-hvammsvirkjunar-i-nedanverdri-thjorsa.pdf>

¹⁵ http://skeidgnup.is/sites/default/files/Deiliskipulag/Hvammsvirkjun_grg.pdf

¹⁶ <http://www.landsvirkjun.is/Media/tilhogun-fyrirhugadrar-hvammsvirkjunar-i-nedanverdri-thjorsa.pdf>

¹⁷ http://skeidgnup.is/sites/default/files/Deiliskipulag/Hvammsvirkjun_grg.pdf

Engar mótvægisáðgerðir hafa verið lagðar til vegna útrýmingar á hrygningar- og klaksvæði laxa aðrar en að það eigi að fylgjast með og vakta.

Lokaorð

Eins og sjá má af gögnunum hér fyrir ofan spilar búsvæði Þverár stórt hlutverk í hrygningu, klaki og uppeldi á sumarseiðum í allri Þjórsá neðan Búrfellsvirkjunar og er í lykilhlutverki á vatnasvæðinu ofan fyrirhugaðrar stíflu. Hins vegar hefur Þverá ekki fengið þá verðskulduðu athygli sem hún á skilið í rannsóknum á vatnasvæði Þjórsár neðan Búrfellsvirkjunar.

Það að skráð laxveiði sé lítil í ánni og var enn minni þegar vöktun hófst í kringum mat á umhverfisáhrifum virkjana í neðri Þjórsá hefur mögulega eitthvað með þessa litlu athygli segja. Það er þó mikil einföldun að horfa eingöngu á veiðitölur því miðað upplýsingar um magn sumarseiða virðist mikið af laxi synda upp Þverá til að hrygna en veiðimenn eru ekki á staðnum til að veiða þá.

Ég set spurningamerki við að nota eingöngu uppgefnar veiðitölur úr Þverá. Það er ekki veiðifélag sem heldur utan um veiði í ánni eins og er í Fossá og Kálfá heldur eru ábúendur í Fossnesi og Haga 2 að sjá um veiðileyfasölu sem er mikið til fjölskyldna sem eru að leyfa börnum að prófa að veiða og láta jafnvel ekki vita hver aflinn er að loknum veiðum. Meirihluti veiðimanna í Þverá er því ekki „alvöru“ veiðimenn heldur fjölskyldufólk í sportveiðum sem er að njóta útiveru með fjölskyldunni.

Þverá hefur ekki fengið þá athygli og rannsóknir sem hún á skilið. Í raun er verið að útrýma nánast allri ánni á fiskgengu svæði þannig að þó Þverá sé lítil í heildarsamhengi vatnasvæðis Þjórsár þá er verið að útrýma mjög stórum og mikilvægum hluta lífkeðju laxa í Þjórsá, þ.e. hrygning og klak, sem hefur ófyrirséð áhrif á allan laxastofn Þjórsár. Við skuldum laxinum og lífríkinu í Þverá og Þjórsá þá virðingu að þetta svæði sé rannsakað til hlítar áður en menn taka ákvörðun um hvort útrýma eigi þessu svæði.

Þó að smá hluti af fiskgengu svæði Þverár verði nýtilegur til hrygningar og klaks þá er ekki verið að auðvelda laxi að ganga upp í ána til að hrygna. Sá fiskur þarf fyrst að passa að villast ekki upp frárennslisskurð virkjunarinnar, svo að synda upp árfarveg Þjórsár neðan stíflu þar sem 10 m³/sek rennsli (til samanburðar er Þverá 8 m³/sek) dreifist í breiðan árfarveg Þjórsár. Þegar hann kemur að stíflunni þarf hann að synda upp fiskistiga á stíflunni, rata í gegnum lónið og finna ræsið undir veginum til að komast upp í árfarveg Þverár. Þetta ferðalag laxins mun ekki einfaldast með tilkomu Holta- og Urriðafossvirkjana, en ef af Hvammsvirkjun verður eru miklar líkur að hinar virkjanirnar verði byggðar.

Það að fiskgengt búsvæði árinna sé lítið og uppgefin veiði samkvæmt veiðiskýrslum sé lítil hafa þessar tvær ástæður mögulega verið notaðar sem rökstuðningur þess að það megi auðveldlega fórna Þverá og þar sem henni er fórnað þurfi ekki að leggja neina áherslu á rannsóknir í ánni.

Hver ástæðan er fyrir því að Þverá hefur ekki fengið verðskuldaða athygli í rannsóknum og umfjöllun í tengslum við Hvammsvirkjun þá tel ég mig hafa sýnt fram á að það þurfi að rýna betur í hver raunveruleg áhrif þess að rúmur helmingur af búsvæði Þverár verði útrýmt með því að sökkva undir lón og hver áhrif þess verða á hrygningar, klak og viðkomu laxastofnsins fyrir ofan fyrirhugaða virkjun. Ég tel mig einnig hafa sýnt fram á að það þurfi að rýna betur í alla verkferla í ákvarðanatöku um rannsóknir á lífríki ásamt öðrum rannsóknum sem eru til grundvallar mati á umhverfisáhrifum. Miðað við þessar niðurstöður er auðveldlega hægt að sleppa, skauta framhjá eða draga athygli frá raunverulegum umhverfisáhrifum þannig að þau fái ekki verðskuldaða umfjöllun.

Ég vil ekki segja til um hvort þetta sé ein birtingarmynd þess að samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum er framkvæmdaaðili ábyrgur og greiðir fyrir rannsóknir, gerð mats á

Anna Björk Hjaltadóttir

umhverfisáhrifum og vöktun. Að minnsta kosti vekur þetta upp spurningar um réttmæti þess að framkvæmdaaðili sé samkvæmt íslenskum lögum með eftirlit með sjálfum sér og ráði því hverju hann fylgist með og hvernig hann birtir þær niðurstöður.

Miðað við ofangreindar niðurstöður krefst ég aðgerða af eftirfarandi aðilum:

- Ég krefst þess að Umhverfisráðherra og Umhverfis- og samgöngunefnd færi Hvammsvirkjun og aðrar virkjanir í neðri hluta Þjórsár úr nýtingaflokki Rammaáætlunar að minnsta kosti í biðflokk á meðan frekari rannsóknir í Þverá fara fram.
- Ég krefst þess að Umhverfisráðherra endurskoði lög um mat á umhverfisáhrifum þannig að framkvæmdaaðili beri ekki ábyrgð á og greiði fyrir rannsóknir, gerð mat á umhverfisáhrifum og vöktun á framkvæmdum heldur sé það óháð stofnun sem sjái um þessi verkefni sem eru fjármögnuð af framkvæmdaaðila.
- Ég krefst þess að Skipulagsstofnun láti gera fleiri og ítarlegri rannsóknir á hrygningu, klaki og göngu laxa í Þverá til þess að gefa góða mynd af mikilvægi Þverár í lífkeðju laxastofnsins í Þjórsá.
- Ég krefst þess að sveitastjórn Skeiða- og Gnúpverjahrepps veiti ekki framkvæmdaleyfi fyrir Hvammsvirkjun. Sveitastjórn er ekki stætt á því að veita leyfið og með því fjarlægja í heild sinni eina mikilvægustu hrygningu og klakstöðvar laxaseiða í Þjórsá án þess að til komi frekari rannsóknir.

Tekið saman dagana 28. júní til 4. júlí 2017

Virðingarfyllt,

Anna Björk Hjaltadóttir, afkomandi í Fossnesi